KRISTEN DØSSLAND:

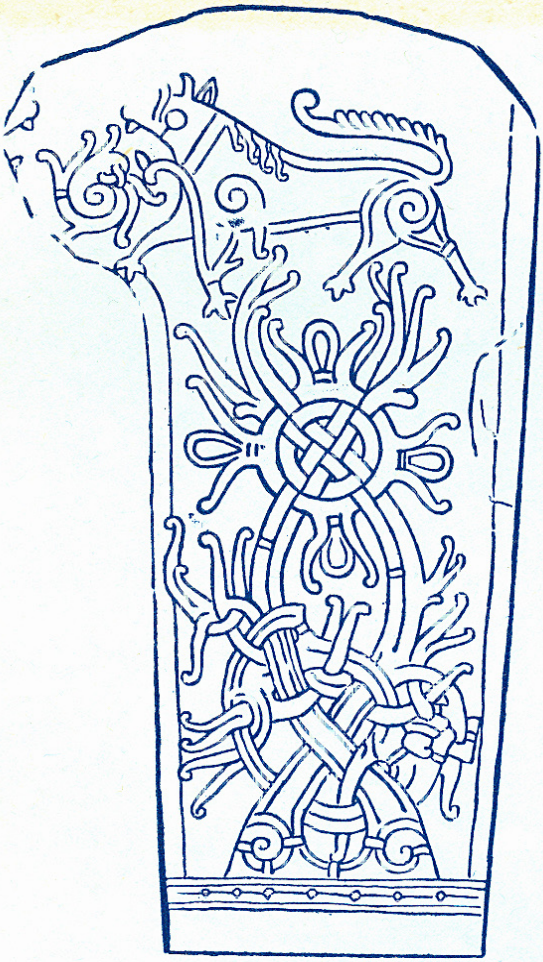

NORRØNAFOLKET
I OPPHAV OG VANDRING

KRISTEN DØSSLAND

NORRØNAFOLKET I OPPHAV OG VANDRING

2. OPPLAG

EGET FORLAG • HØNEFOSS 1949

«Vaar egen dag er kort, men slægtens lang,
læg ydmygt øret til dens rod forneden,
aartusen toner op i graad og sang
mens toppen suser imod evigheden»

(Jeppe Aakjær)

Innledning

Det er stor interesse for ættegransking i vår tid. Ved arkivundersøkelser kan en finne hva gamle kirkebøker, rettsbøker og andre støvete folianter har å fortelle om forfedrene. Det er om å gjøre å kunne følge slekta så langt tilbake i århundrene som mulig. Når en kjenner sine aner, kjenner en bedre seg selv.

Men det gamle ordet «Kjenn deg selv!» får en egen tyngde når en tar hele folkeætta med i undersøkelsen. Det spørsmålet vi vil ta opp til drøfting her, er dette: Hvem var egentlig vårt folks forfedre? Hvem stammet Norrønafolket fra? Når og hvordan kom de til Norden, og hva slags kultur førte de med seg hit?

Det er språkgranskerne som har satt fram teorien om at vi stammer fra et «arisk» folk som skal ha kommet fra Høg-asia eller fra fjelltraktene omkring Iran. I virkeligheten er det svært lite en kan si med sikkerhet om «ariernes» opprinnelige hjem og deres vandringer. Dessuten må en være merksam på at det store indoeuropeiske språkfellesskap i historisk tid ikke forteller alt om raser og folkenes avstamning. I områder der disse språk har vært dominerende så langt tilbake som en har innskrifter og litteratur, kan det ofte påvises språklige underlag av helt annen opprinnelse. Ved framrykking av arisktalende stammer er de undertvungne folks språk blitt trengt i bakgrunnen. Men de har ikke alltid forsvunnet sporløst. For å forklare eiendommeligheter i de forskjellige indoeuropeiske språks utvikling, må en regne med innvirkning fra eldre substrater. Og framfor alt kan vi finne spor etter dem i gamle navn og folketradisjoner.

Når det gjelder det norrøne mål, har enkelte forskere ment å finne et gammelt semittisk innslag i språket.

Allerede den kjente danske historiker og språkforsker N.M. Petersen erklærte at Nordens mytiske navn kan forklares med letthet ut fra semittiske språk. Han tenkte nærmest på fønisk eller arabisk. Den vise granskeren av nordisk mytologi, Edda-oversetteren Ivar Mortensson-Egnund har pekt på en del norske ord som han mener kan ha sin rot i det hebraiske språket. Han har også vist at Voluspå og Håvamål har mange likhetspunkter med det gamle testamente og jødiske Sibylle-bøker som sikkert hviler på eldgamle israelittiske tradisjoner.

I det vi bygger videre på disse granskeres teorier, vil vi i det følgende søke å vise at det i vårt land finnes tydelige merker etter israelittisk språk og kultur, og at disse minner forteller om innvandrede stammer av israelittisk opphav.

Med dette syn på innvandringsspørsmålene står vi forøvrig ikke alene. I England og Amerika er det en hel skole av granskere som mener de kan påvise at Nord-Israel — de bortkomne 10 Israels stammer — har havnet i Norden, særlig i England. Betydelige kulturbærende lag innenfor de germanske folk er av israelittisk avstamning. «The National Message» heter et engelsk tidsskrift som stadig skriver om dette emnet. Her hos oss er ingeniør Albert Hiorth en ivrig talsmann for den samme oppfatning ut fra et bibelsk syn.

Nordiske historikere har ikke tidligere forsøkt å etterprøve noen semittisk

innvandring i Skandinavia. I våre dager arbeider de helst med arkeologiske og historiske problemer innenfor Nordens grenser. Men professorene P.A Munch, Sophus Bugge og N.M. Petersen så i hvert fall den store sammenhengen mellom de eldste nordiske folk og Østerland. Alle disse tre lærde var enige om at vi stammer fra goterne, som igjen er beslektet med eller identiske med skytherne. Men de skythiske folks opprinnelse har alltid vært noe av en gåte.

De språkhistoriske problemer i forbindelse med teorien om en semittisk innvandring til Norden, skal vi siden komme nærmere inn på. Men det kan også reises et par kritiske spørsmål av antropologisk art, som vi vil behandle til innledning: Hvordan kan noen få titusener israelitter forgrene seg utover Europa og bli til flere store folk? Og hvordan kan vår «blonde nordiske rase» være av semittisk herkomst?

Hva det første spørsmål angår, kan en henvise til den parallell som vi har i de senere «adspredte» jøder av Juda ætt. Selv de som har levd så isolert blant de andre folk, er da blitt til atskillige millioner i Europa. Langt flere ætlinger kan vi vente etter 10-stammefolket, som til dels ble sterkt oppblandet med «ariske» folk, slik at Israels-slektene egentlig utgjorde en kulturbærende elite. Ellers må en huske på at nataliteten (fødselshyppigheten) må ha vært overmåte stor hos dette folk, som jo mente at livets «velsignelse» først og fremst består i det å formere seg, å få en tallrik etterslekt.

Betegnende er de kjente velsignelsesord til Abraham, Isak og Jakob i 1 Mosebok, f. eks. 28,14: «Ditt avkom skal bli som støvet på jorden, og du skal utbre deg mot vest og mot øst og mot nord og mot sør, og i deg og ditt avkom skal alle jordens slekter velsignes.» Eller kap. 35,11: «Og Gud sa til ham [Jakob]: Jeg er El Shaddai [Gud Den Allmektige]; vær fruktbar og former deg! Et folk, ja en skare av folk skal komme av deg, og konger skal utgå av dine lender.» Vi mener altså at disse løfter virkelig er gått i oppfylling på «Israel etter kjødet», og ikke bare på åndelig vis gjennom kristendommen.

De rasemessige innvendinger som kan rettes mot vår teori, har heller ikke noen avgjørende vekt. Påstanden om «ren rase» hos de germanske folk har som kjent ingen vitenskapelig verdi. Innenfor samme folk finnes det mennesketyper med helt ulike antropologiske kjennemerker. Folkene har vandret og blandet blod. Theobald Fischer, en av de beste kjennere av middelhavslandenes folk, skriver om gallafolket i Etiopia og berberne i Nord-Afrika, som ikke har mørkere hudfarge enn vanlige sør-europeere, og ikke sjelden har blondt hår og blå øyne: «Om vi kledde en av disse bøndene som en tysk bonde, ville ingen tvile på at han var det.» Heller ikke i Skandinavia er den «nordiske» typen enerådende. Den dag i dag kan en støte på mennesker som etter sitt rasepreg er svært lite ariske å se til. Dessuten er det ikke sikkert at de gamle israelitter av 10-stammefolket hadde samme utseende som den typen vi kjenner i dag.

Det er altså ingen ting i veien for at det flere hundre år f.Kr. kan ha gått en israelittisk strøm til norden. Senere er disse folk blitt trengt til side av nye, arisk-talende innvandrere, som dog også hadde israelittisk blod i sine årer.

De er alle sammen kommet fra den samme «folkegryte» i For-Asia. Det var nettopp til de «ariske», medo-persiske land mange av nord-Israel ble ført da assyrerne bortførte dem.

Både bibelen og profanhistorien forteller om deportering av titusener israelitter til Medias byer eller trakter omkring Det kaspiske hav. Men hvor ble det av disse stammene? gikk de til grunne i assyrisk utlegd, prisgitt en nådeløs fiende som ville utslette dem? Det er underlig at Bibelen forteller inngående om Juda og en del av Benjamins stamme, hvordan de ble ført til Babylonia, ble utfridd og kom heim igjen, og hvordan de bygde opp det nye jødiske samfunn. Men om de 10 stammene er det fullstendig taushet. Nei ikke fullstendig! det finnes i hverfall en beretning som gir historiske opplysninger om deres videre skjebne, nemlig i Esra-apokalypsen (4 Esra). Det er så vidt vi vet den eneste etterretning om hvor det ble av dem. Men den åpner riktignok store perspektiver for videre granskinger.

Vi vil nå prøve å gi svar på det spørsmålet som aldri før har vært undersøkt for nordens vedkommende: Finnes her spor etter gammel israelittisk innvandring? Og hva slags kultur førte disse landnåmsmennene med seg? først må vi da gi en fremstilling av Israels bortføring og vandring til Europa. Deretter skal vi trekke fram alt det vi mener kan kaste lys over opphavet til Norrønafolket — fra språkminner, mytologi og saga.

Bortføringen av Israel

I det 9. århundre f. Kr. trådte assyrernes rike ved Tigris fram som den sterkeste militærmakt i Vest-asia. Assyrerne var en semittisk folkestamme, som i tidens løp hadde mottatt tilsig fra ymse andre folk. Sumererne hadde i sin tid oversvømmet landet. Kanskje var det de som førte med seg dyrkelsen av guden Assur (Asjur), som ble lokalgud for byen av samme navn. Assur er i slekt med den babyloniske kjærlighetsgudinnen Astarte (Isjtar) og en brodergud til den egyptiske Osiris, på samme tid dødsgud og fruktbarhetsgud. Vi merker oss grunnstammen As- i dette semittiske gudsnavn. Det skal vi siden møte igjen som et viktig kjennemerke på nærstående folks vandringer.

Om assyrerne som folketype skriver kulturhistorikeren Egon Friedell: «Assyrerne skal være i nær slekt med akkadene og talte i alle fall bare en dialekt av nord-babylonsk. Men ifølge sin ytre habitus er assyrerne umiskjennelig semittiske eller nøyaktigere «jødiske» typer. Slik vi ser dem på bilder som er bevart, ligner de nesten til forveksling en «fin jøde» fra *fin de siecle* (århundreskiftet) med sitt lange, velpleide helskjegg, sitt krusete, blåsorte hår, sine tette, mørke øyenbryn, sine kjøttfulle leber og sin dristig krummede nese. Bare flosshatten og gull-lorgnetten mangler. Men denne «jødiske» typen er igjen den samme som etnologene kaller armensk. Men armenierne gjelder igjen for indogermaner, uten at vi dog her skal la det gå unevnt at det ser ut som armeniernes opprinnelse går lenger tilbake, nemlig til hetit-

tene. De tallrike folk som har spredt seg utover Lilleasia som erobrere, greide aldri å viske ut de gamle folkeslags rasetegn.»

Omkring år 900 f.Kr. begynte assyrerne sin ekspansjon mot vest, ledet av mektige erobrerkonger. Assurnarsipal begynte angrepene på arameerne i nord-Syria, og hans sønn Salmanassar III, gikk mot Damaskus. I disse langvarige krigene mellom assyrer og arameer ble også Israel og Juda blandet inn, først og fremst Nordriket; og israelittenes kraft ble i høy grad svekket. Indre uroligheter virket i samme retning, og etter en kort oppgangstid under Jeroboam II, ble de nordlige stammer snart fullstendig avhengig av assyrerne. Landet måtte betale en urimelig stor tributt til assyrerkongen Tiglat-Pileser. En ny koalisjon mellom Israel og Damaskus nyttet lite. Tiglat-Pileser inntok Damaskus og gjorde helt slutt på dets makt. Israelittene innså ennå ikke det nytteløse i å kjempe mot en overmektig fiende. De håpet på hjelp fra Egypt. Men i 722 bukket også de under. Etter en lang beleiring ble hovedstaden Samaria tatt av kong Sargon II, og landet ble gjort til assyrisk provins.

For å uskadeliggjøre de undertvungne folk, deporterte seierherren dem og lot dem bosette seg i andre deler av det assyriske rike. «Disse folkeflytninger var assyrernes endelige svar på det påtrengende spørsmål om hvorledes de vidstrakte erobrede områder skulde bli styrt. Tidligere assyriske konger hadde ført de overvundne hærer bort som fanger, men Tiglat-Pileser hadde begynt en likefrem ombytning av hele folk. Denne politikk tjente sikkert sitt umiddelbare formål: å holde de undertvungne provinser i ro. Men som varig regjeringsmetode måtte den slå feil, fordi den syndet mot alle samfunnsøkonomiske lover.»[1]

Når en vet hvor grundig disse folkeflytningene ble satt i verk, og motivene som lå bak, er det sannsynlig at en vesentlig del av israelittene med kvinner og barn ble bortført. Etter Sargons egen oppgave var tallet på de deporterte 27 290. I steden for Israels barn, ble kolonister fra Babylonia og andre trakter ført til byene i Samaria. Fra disse stammer de senere samaritaner.

De deporterte israelitter fikk bosette seg i Assyria og Media. Bibelen nevner byen Halah, provinsen gosan ved Elva habor, og Medias byer (2 kong 17.6). Dermed forsvinner Israels 10 stammer i historiens mørke — ca. 130 år før Juda stamme måtte i trældom til Babylonia. Det gikk som profeten Hoseas hadde forutsagt: Israel ble fra nå av «ikke mitt folk» (Lo-ammi), Hos 1,9.

En kunne tro at de 10 stammene gikk til grunne, og at Juda ble den eneste som førte Jahve-folkets nasjonale og religiøse ideer videre. Men i det mørke som omgir Israelfolkets videre skjebne, kan den merkelige beretningen i 4 Esra 13,40–45 sette oss på sporet etter dem. Foruten den kanoniske Esra-boken og Nehemias' bok (også regnet som 2 Esra), har vi to apokryfe Esrabøker. Den ene av dem er beslektet med den kanoniske. Men 4 Esra inneholder vesentlig visjoner, og hører altså til den apokalyptiske litteratur. Den er ikke bevart i hebraiske grunntekst, men i en latinsk, en syrisk og en etiopisk oversettelse.

Det nevnte avsnitt av dette skrift gjengir vi etter en engelsk oversettelse av den syriske utgave, kritisk revidert av professor G. H. Box, dosent i hebraisk ved kings College i London. Han er en av de fremste autoriteter når det gjelder Det gamle testamente med apokryfer og språket i disse skriftene. Hans oversettelse av Esrapokalypsen kom ut i 1912 og har gode merknader til alle vanskeligheter i teksten. Beretningen lyder således:

«Dette er de 10 stammer som ble ført bort som fanger fra sitt eget land i Kong Hoseas' dager, disse stammene som Salamanassar, assyrerkongen, førte bort og drev til den andre siden av elva Eufrat. Derfra ble de ført til et annet land.

For de hadde rådslått med hverandre og blitt enige om at de ville vekk fra hedningene og fare til et land langt borte, der mennesker ikke hadde vært før, for at de der endelig kunne holde de lovene som de ikke hadde holdt i sitt eget land.

Og de drog inn i den trange dalen der Eufratelva går.

For den høyeste gjorde da under for dem; han holdt tilbake alle elvekjelder til de alle var kommet over.

Og gjennom det landet var det en lang vei å gå, en ferd på halvannet år. Og dette strøket kalte de Arsareth (i den syriske utgaven Arsaph).»

Som vi ser, er det en grei beretning om hvordan de 10 stammene ble utfridd av fangenskapet. Fortellingen fortjener oppmerksomt studium. Likesom jødene senere ble frigjort fra avgudsdyrking og umoral i Babylonia, slik gikk også israelittene i seg selv, som v. 41–42 viser. De har bestemt seg til å komme vekk fra hedningene og fare til et land der de fritt kunne få dyrke sin Gud og fortsette et liv i pakt med sine lovtradisjoner. Men kjødet er skrøpelig. De synder som profetene hadde refset hos dem: avgudsdyrking, usedelighet, drukkenskap osv., satt dem i blodet fremdeles. Tross alle frafall har de likevel ikke glemt sin gudstro og sin lov. Begge deler har fulgt dem på den lange vandring mot nord og satt merker som viser vandrernes vei.

Et nøkkelord for granskingen av Israels-folkets skjebne på grunnlag av 4 Esra 13 er navnet Arsareth. Leter en etter dette landet på kartet, står en temmelig opprådd. Men spesialister som har undersøkt saken, mener å kunne lokalisere Arsareth: Det må ha ligget ved elva Sereth, en nordlig bielv til Donau. (Vi viser til kart over vandringene.) Dette peker iallfall i retning av Øst-Europa. I følge professor Box er Arsareth en latinsk form for det hebraiske «eres aheret», som betyr «et annet land». Ordet brukes i 5 Mos, 29,28 om det landet som Juda stamme ble bortført til, nemlig Babylonia, jfr. Jer. 22,26. Men i 4 Esra 13, der det forutsettes en lang vandring bort fra Media til ukjente trakter, er det rimelig at Arsareth betegner landområder i Øst-Europa.

Når det virkelig lyktes de undertvungne israelitter å slippe bort fra de distrikter de var blitt henvist til å bosette seg i, henger det sammen med hele den politiske utviklingen i for-Asia. Assyrernes maktstilling holdt seg ikke urokket lenge. Fra omkring midten av det 7. århundre begynte de undertrykte i flere provinser å gjøre opprør mot

herrefolket. Det fulgte en urolig tid, inntil babylonerne og mederne slo seg sammen og gjorde ende på assyrerveldet (Ninives fall i 612).

Under disse uroligheter fikk israelittene høve til til å bryte opp og ta fatt på sin vandring. Blant de opprørske provinser nevnes i assyriske kilder Gutium, som omfattet fjelltraktene nordøst for Messopotamia[2]. Det var nettopp her mange av de deporterte israelittene bodde, og folkenavnet gutim ser ut til å være brukt om dem. Den engelske gransker F.L. Rawson, som har skrevet om 10-stammefolkets vandringer i Europa, hevder at Israel i Assyria skiftet navn og ble til Guti-folket, som senere igjen er blitt til goter[3]. Vi minner også om at provinsen Gosan som er nevnt i 2 kong 17,6, på assyrisk heter Guzana. Vi skal siden på flere måter få stadfestet at guterne virkelig er israelitter.

De 10 stammene vandret ikke alle ut under ett. Men til ulike tider og under førerskap av forskjellige høvdinger dro de flokkevis avsted. Noen tok seg fram gjennom de berglendte og vanskelige traktene sør for Kaukasus og langs Svartehavs-kysten. Andre tok veien nordover på østsiden av Det kaspiske hav. En del av dem slo seg ned i disse traktene med sine buskaper for lengere tid. De blandet seg med andre folk. Således inntrådte det et språkskifte, og mange av tradisjonene fra heimlandet ble etter hvert utvisket. Andre fortsatte sin vandring nordover mer isolert og bevarte derfor med større troskap sin israelittiske religion og kultur.

Kilder:

[1]) *Nasjonenes historie*, oversatt av lektor J. Midgård, bind I, s, 290.
[2]) Se S. Mowinckel, *Jesaja-disiplene*, side 4.
[3]) Rawson: *Life Understood*, London 1914, s. 363, 406 f.

Veimerker i navnekultur og mytologi

Før vi prøver å følge Israels-stammene videre på deres vandringer, må vi gjøre greie for de prinsipper vi følger under granskingen, m.a.o. hva slags vegmerker vi akter på når vi vil finne far etter dem.

Selvsagt benytter vi alle de opplysninger som vanlige historiske kilder kan gi. Vi har ikke så rent få faste holdepunkter i innskrifter og notiser hos gamle historieskrivere, både antikke og norrøne. Men der disse ikke strekker til, må vi hjelpe oss på andre måter.

Som kjent spiller stedsnavnsforskningen en stor rolle i studiet av gamle språk og kulturer. Spesielt mener vi at den som gransker folkevandringer, har mye å lære av alle slags språklige merkesteiner: navn på steder og folk, guder og høvdinger og andre gamle ord og meninger. Ved navnegivning la de gamle stor vekt på at ordene skulle være betegnende, at de skulle fortelle noe. I de såkalte onomatopoietiske ord eller hermeord minner selve lyden om det ordet skal betegne. Og alle vegne møter vi den skikken at folk vigslet barnet til en gud ved navnet de ga det. Norske navnelister viser hvor populær Tor har vært i Norden: Torstein, Tormod, Torleiv, Torkjel osv.

Også på semittisk område var det vanlig med gudevigsling i navn. Det hebraiske fellesnavn for gud er El, flertall

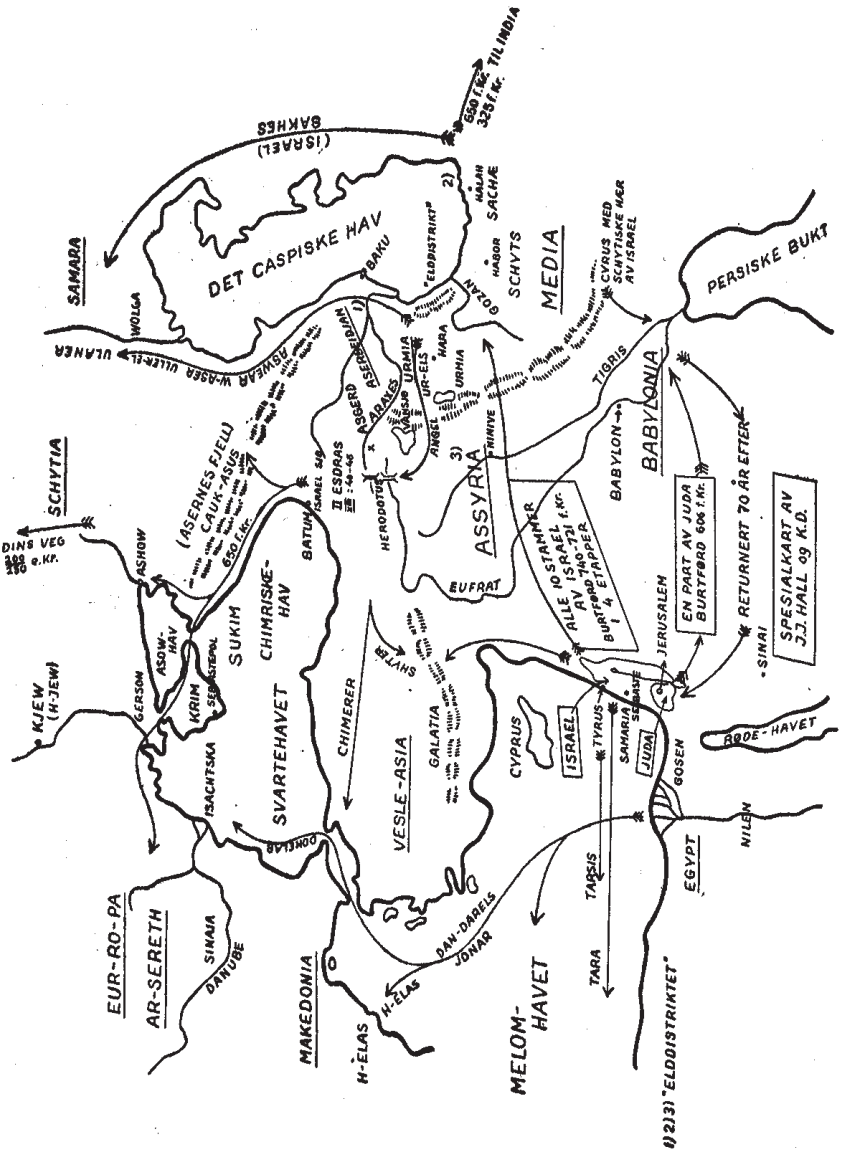

Elim (=min Gud). Denne gudsnemninga er kjent også hos de andre semittiske folk; i babylonisk heter det Ilu og i arabisk Allah. Personnavn sammensatt med El er slike som Natanael og Samuel osv.

Et annet gammelt, ærverdig gudsnavn er Eljon, som betyr Den høyeste. Vi merker oss her elementene el og jon. Navnet finnes flere steder i G.T., både i Salmenes bok og ellers. Melkisedek var således prest for Eljon.

Men det egentlige navn på Israels ene, sanne Gud, det som var så hellig at jødene senere ikke våget å nevne det, har antagelig vært uttalt Jahve. Navnet er gammelt. Friedrich Delitsch har i sin bok «Babel og Bibel» bilde av en gammel leirtavle med innskrift som viser at Abrahams fedre i Babylonia dyrket Jahve. Delitsch forteller at leirtavla skriver seg fra «nord-semittiske stammer som 2500 år f. Kr. hadde bosatt seg i Babylon, og som da var herskende der». Innskriften viser forskjellige varianter av gudsnavnet Jahve:

Ja-a-ve -ilu.

Ja-ve-ilu, det betyr: Jahve er Gud.

Ja-u-um-ilu.

Den siste varianten finner vi siden igjen i nordisk form: Jaum eller Jom. Ellers forekommer i hebraisk regelmessig en del forkortede former av Gudsnavnet, særlig i navnesammensetninger: i begynnelsen av ordet Jehu eller Jo, i slutten Jahu eller Ja. Sannsynligvis har også forkortelser som Jav og Jev vært i bruk; sammenlign det moderne engelske ord for jøde, jew, og de mange slaviske navn på -jev. Som eksempler på hebraiske ja-navn kan en nevne Elia og Joel, som forresten inneholder både el og ja (jo). Vi ser hvordan gudsnavnene opptrer som navneskapende faktorer.

Analyserer vi andre israelittiske konge- og høvdingenavn, finner vi flere slike «grunnfaktorer», dvs. grunnleggende ordbrokker som ordene er bygd opp av. Her har vi et utvalg:

Ah-as, Ah-as-ja, Am-asja, As-a, As-af, As-ar-ja, As-el, As-ri-el, El-a, El-as-a, Eli, El-on, Es-a-ja, Is-ai, Is-ak, Is-boset, Is-ma-el, Jo-as, Jo-ah-as, Jo-ja-kim, Jon-adab, Jon-as, Jo-ra, Jos-ia, Jos-va, Jot-am, Le-vi, Ul-am, Ul-la.

På samme måten er en rekke andre ord i språket oppbygd, således også navn på stammer og steder:

Is-ra-el, As-er, Is-as-kar, Man-as-se, Bet-el, Jab-ne-el, Jab-es, El-ale, El-kosj, Jis-re-el, Karm-el, kar-jot.

Viktige grunnfaktorer i hebraiske navn er altså slike som ah (ach), as, es, is, el, eli, ul, him, kim, ja, jo, jav, jev, jon, jot, ve, vi. Det er derfor all grunn til å vente at vi vil finne disse grunnfaktorene igjen i de språklige merkesteiner som viser Israels-stammenes vandring gjennom Europa. I tidens løp kan de nok skifte en del. En skal huske på at grunnstammen i hebraiske ord er en bestemt rekkefølge av konsonanter (radikaler), mens vokallyden er mer varierende. Når vi i nordiske ord finner påfallende likhet med hebraiske grunnfaktorer, er det grunn til å anta språklig slektskap og historisk sammenheng.

Mot hele vår oppfatning kan en innvende at den sammenliknende språkforskning gjennomgående ikke har regnet med noe slektskap mellom semittisk og indoeuropeisk. Når en skal påvise etymologien til nordiske ord, følger en dem bare tilbake til eldre germanske og indoeuropeiske grunnformer, som de skal ha utviklet seg fra etter bestemte lydlover. Et slikt språkhistorisk syn utelukker imidlertid ikke at ordene kan inneholde elementer som stammer fra semittisk, resp, hebraisk. På den tid

språkskiftet fant sted hos Israels-ætlingene — fra semittisk til «arisk» — ble mange slike elementer bevart. At tradisjonene med størst troskap holdt fast ved gudsnavnene og andre hellige nemninger, må nesten ansees som en selvfølge. Vårt granskingsmateriale blir derfor i første rekke mytologien, det religiøse språk og alle navn på steder, folk og personer som er vigslet til guddommen.

Vi nevner foreløpig noen eksempler til å belyse denne prinsipielle utgreiing. Hellige dager og religiøse fester ble betegnet med ord som inneholder gudsnavnet. Den gjengse etymologi jol, geol, geochol (snøstorm) er meget tvilsom. Navnet på sommerens solvervsfest, jonsok, er også eldre i Norden enn kristendommen. Opprinnelig minner den ikke om døperen Johannes (Jon). Den inneholder den hellige stavelse jon fra El-jon, navnet på den høyeste Gud.

Kong Håkons tittel og navn kan føres tilbake til israelittiske tradisjoner. Ivar Mortensson-Egnund nevner i sin tydning av Rigstula (Edda-kvæde på nynorsk, Oslo 1928, s. 310) at det gammelnorske kon (=gjæv mann, høvding) kan komme av hebraisk kohen = prest. Til støtte for denne antagelsen kan nevnes at det litauiske kuningas betyr herre og prest. I norske bygdemål har vi bevart en form av ordet som er eldre enn det gammelnorske konungr, nemlig kongje. Vi tyder dette som kon-jev (Jahves prest). Kongen var jo både høvding og prest i en person. I egennavnet Håkon finner vi igjen det hebraiske kohen med bestemt artikkel ha: ha-kohen. I mange bygdemål uttales navnet den dag i dag Hakkon. Det er underlig å merke seg at blant vår tids kjente menn har vi en jødisk leder ved navn Hakohen og en russisk general ved navn Konjev.

Det største materiale har vi i de mange navn på gårder og steder som kan fortelle om landnåmsmenn av Jahve-folkets ætt. I Elstad, Ulvin, Jåtun, Jostad, Jondal, Gävle (Jevle), Veel, Viul osv. finner vi grunnfaktorene el, ul, ja, jo, jon, jev, ve, vi. I noen senere kapitler vil vi gi en oversikt over det nordiske navnestoff som kan belyse denne sammenhengen.

Ikke bare i egennavn, men også i alminnelige ord for planter, dyr, naturfenomener og abstrakter opptrer de samme grunnfaktorer, ja også i verb, adjektiver og andre ordklasser. Leilighetsvis kan en støte på gjengivelser eller avledninger av hele hebraiske ord, f. eks, jarl av hebr. jarel (uomskåren); kone, feminiform til kohen, ga.no. konr; videre en rekke avledninger av hebr., bar = korn eller arameisk bar = sønn. Likevel vil det nok bli et begrenset antall hebraiske ord som kan påvises i nordisk. De viktigste navneskapende faktorer er og blir gudsnavnene. De utgjør ariadnetråden som viser oss vei gjennom folkevandringenes labyrint.

Men våre granskinger hviler også på en bestemt oppfatning av den norrøne mytologi. Mens selve gudsnavnene har satt merker som ikke er blitt visket ut i tidens løp, er derimot de religiøse forestillingene hos de eldste israelittiske innvandrerne overgrodd av senere tiders mytologi. Mytene kan imidlertid, når deres billedtale blir rett forstått, gi historiske kunnskaper om folkenes vandringer, liv og strid.

All religionshistorie viser at hopehav og strid mellom folk og stammer gjenspeiler seg i mytene. Når guder blir blandet sammen eller identifisert, kan det tyde på sammenslutning av flere stammer til ett folk. At én gud blir opphøyd og framstilt som mektigere enn andre, forteller det om politisk maktforskyvning mellom gudenes dyrkere. Likeså når en gud blir degradert, f. eks. fra mannlig til kvinnelig guddom. Når mytene forteller om strid mellom ulike gudeætter, er det i virkeligheten en symbolsk beretning om strid mellom menneskestammer. I enkelte gudeskikkelser kan vi beint fram se en apoteose av folkenes høvdinger.

Vi må bare huske på at det er seierherrene som skriver historien. det er de sist innvandrede stammer som har formet mytologien slik den er blitt overlevert til seinere ætter. I disse fortellingene har de da gitt uttrykk for sin ringeakt for de overvunne folk. Ved analyse av mytene kan likevel sannheten om de eldre befolkningslag i stor monn avdekkes. Således kan Eddaenes fortellinger om jotner, vaner og æser være med å kaste lys over norrønastammenes innvandring og eldste historie.

Far etter eldre israelittiske vandringer

Vi vil først slå inn på et sidespor for å vise at en gransking etter de nettopp omtalte prinsipper lar seg gjennomføre. Av en slik forundersøkelse vil det også framgå at skillet mellom «semittisk» og «indoeuropeisk» er så flytende at det er berettiget å regne med en dyptgripende sammenheng.

For-Asia har i årtusener vært et hemmelighetsfullt oppkomme for alle mulige folkeslag. Her møtes øst og vest. De møtes i land og i vann og i blod. Her møtes verdensdelene og havene og storelvene. Asia og Europa og Afrika rekker hverandre hender. Atlanterhavet og Det indiske osean hilser på hverandre gjennom de store havbuktene Middelhavet, Rødehavet og Den persiske bukt. Og her møtes rinnende vann: Langt nordfra kommer Donau; Dnjepr og Volga. Storelva Volga flyter ut i Det kaspiske hav, og dette grenser ned mot det sagnomsuste Kaukasus med Ararat, som igjen gir vann til Eufrat og Tigris.

På samme måten flyter og strømmer også folkeslagene sammen. De strides og myrder hverandre, men blander også blod til nye ætter og folkeslag. For dem som skal holde greie på raser og folkeslag, er det ikke lett å arbeide med land og folk i dette urolige hjørnet av verden.

Det er For-Asia, særlig Lille-Asia, som har fått etnologene til å tvile på om det i det hele fins noen Kams ætt eller hamiter. De har begynt å mene at det er semitter alle i hop, eller at de forskjellige folk er kommet av en felles protosemittisk rase. Det stemmer godt med 1 Mosebok, som forteller at ikke bare Sem og Kam, men også Jafet kommer fra samme stamfaren, nemlig Noa.

At det ikke har vært bare semitter i For-Asia, det vet vi. Fra den iranske høgsletta i øst har indiske fjellfolk stadig trengt inn i elvedalene. Ja de kunne komme enda lenger østfra. Og perserne var stadig frampå. Under Dareios hadde de lagt under seg praktisk talt hele landområdet.

I vest opptrer ymse folkestammer: pelasger, etrusker, sarder, sikuler, daunauer, achaier, joner – for bare å nevne navnene. Og nordfra kom gåtefulle folkeslag som kimmererne, som en tid truet det lydiske riket i Lille-asia. Men kimmererne forsvant i historiens mørke – hvis de da ikke drog nordover og ble til kimbrerne i Jylland.

Særlig har Lille-Asia vært møtestedet. Et gløtt på kartet av denne halvøya viser en broket mengde navn. Vi nevner Lydia. Der steg ca. 1½ årtusen før Kr. noen vikinger i land. Før den tid hadde de slått seg ned på øyene i Egeerhavet. Det var et kraftig folk med framtak. Det ser vi av at hetitterkongen i det 14.–15. århundre f.Kr. kaller deres konge for bror. Folket kaller han «achijawa». Der på øyene formerte de seg og ble mektige herrer. De herjet kong Minos' rike på Kreta, som snart falt i grus. Men med achaierne (egeerne) ble det skapt en ny kultur, den mykenske. Disse folkene var det som tok land på Lille-Asia-kysten og bygde bl. a. Smyrna og Efesus der.

Hva slags rase disse achaierne var av, vet vi ikke sikkert. Men analyserer vi folkenavnet «achijawa», slår det oss at det hebraiske språket gir den eneste rimelige forklaring av det. Hebraisk ach eller achi betyr: bror, slektning, stammefrende. Og Jawa er åpenbart en form for Jahve. altså: de stammefrender som dyrker Jahve.

Et annet velkjent stammenavn som tyder på at en må søke en del av hellenernes forfedre blant Jahve-folket, er jonerne. Emil Smith forteller: På øyene i Egeer-havet holdt den før-indoeuropeiske befolkningen seg lengst. Fra språkformen hos disse folk («sjømål») stammet dialektene jonisk og attisk. Befolkningen kaltes i forhistorisk tid javaner, senere joner. Da disse bodde lengst i øst, ble deres navn brukt i for-Asia om grekerne i det hele. I det gamle testamentet heter en av Jafets sønner Javan.[1]

Hellenernes egen tradisjon vil ha det til at stamfaren for jonerne var en mytisk gud som hette Ion. Men denne gud var sikkert ingen annen enn Jahve eller Eljon. Tradisjonen om jonerne går videre ut på at Ion var bror av Achaios, ættefar til achaierne, som vi allerede har omtalt.

Kan vi nå være sikre på at slike påfallende navnelikheter mellom hellensk og israelittisk ikke er rent tilfeldige, men at de beror på historisk sammenheng? Heldigvis kommer antikke historiske kilder oss til hjelp med bekreftende utsagn. Hecatæus av Abdera (6. årh. f. Kr.), sitert hos Diodorus Siculus (50 f.Kr.) sier: «De mest fremtredende av de fremmede som ble drevet ut (fra Egypt) fulgte Danaos og Kadmos til Hellas, men størsteparten ble av Moses ført til Judea.» og hos Aischylos (6. årh. f.Kr.) nevnes danaene som en guddommelig ætt, kommet som landflyktige fra Egypt.[2]

I følge disse kilder har altså en del av Dans stamme, før hovedmassen av israelitter foretok sin vandring gjennom ørkenen til Sinai og videre til Kanaan, tatt veien til sjøs og slått seg ned i Hellas. At danitene var sjøfarende folk, stadfestes av Bibelen: «Dan — hvorfor dvelte han ved skibene?» (Dom 5,17).

Enkelte historikere mener også å kunne tidfeste Dans utvandring fra Egypt. Mens Israels exodus under le-

delse av Moses fant sted ca. 1500 f. Kr., skal denne koloni av daniter ha forlatt landet allerede i det 17. århundre. Hvis det er rett at de kom til de hellenske øyer på et så tidlig tidspunkt, er det ingen ting i veien for at de kan ha vært med på å prege både den mykenske og den senere hellenske kultur.

Et bevis for sammenhengen mellom Israel, Egypt og Hellas har vi i Io-myten, som må være kommet til Hellas med jonerne. Det egyptiske Io betyr ku. Det har forbindelse med Jahve (Jo), som kunne symboliseres ved en okse. (Om Io-myten se J. Liebleins avhandling i Universitetsprogram for 1. sem 1897.)

Vi har også fra senere tid vitnesbyrd om at man fra hellensk side vedkjente seg slektskap med jødene. I 1 Makkabeerbok (skrevet ca. 100 f.Kr.), som i alt vesentlig er en meget pålitelig kilde, står det et brev fra spartanernes konge til jødenes ypperstepprest. Der skriver han bl.a.: «Spartaner og jøder er brødre, og de er av Abrahams ætt.» (1 Makk 12,19 ff.)

Det er også fristende å tenke på påstanden hos oldtidens kristne apologeter og kirkefedre om at det beste i grekernes filosofiske tradisjoner var lån fra moses og profetene. Kanskje er det likevel en viss sannhet i denne påstanden. Hvilke følger har ikke dette for vårt syn på åndshistorien! arven fra Hellas og fra Palestina er ikke så vesensulike som man ofte fremstiller dem.

De israelittiske innflyttere av Dans ætt må da ha vært opphavet til joner og achaier. I ymse hellenske navn finner vi språklige merker etter dem — helt fra Kreta til Dardanellrne. En av elvene på Kreta heter, jardanos; navnet er åpenbart identisk med det kjente elvenavn i Palestina: Jordan (Jarden). Roten dan (don), som den sjøfarende stamme har i sitt navn, har i virkeligheten grunnbetydningen «vann». Dan-navn kommer vi til å møte oftere på israelittenes veier.

Jonerne bosatte seg først i det nordlige Peloponnes og på de joniske øyer. Så kom deres frender achaierne og tok øyriket. Ellers glir de folkene som betegnes med disse to navn, sammen. De var nok alle daniter. Ett er i hvert fall sikkert: der joner og achaier kom, ble det liv. Mye ble nok revet ned, men nytt ble skapt. Mens Minos-kulturen på Kreta sank i grus, skapte seierherrene ny historie. Hellas steg fram i diktning, bildende kunst og arkitektur. Øya Lesbos ble et achaiistisk kultursentrum. Og i den joniske byen Smyrna ble Homer født.

Homers navn er knyttet til de navgjetne diktene Iliaden og Odysseen. I Iliaden skildrer han de stridene om byen Troja, og sagnene inneholder sikkert en historisk kjerne. Mange folk ved Egeerhavet og Svartehavet var interessert i å få verdifulle metaller (jern og kopper) fra Lille-Asia. Derfor ble det slik en bitter kamp om det viktige sundet Dardanellerne og den like viktige havnebyen ved sundet, Troja.

Blant folkene som kjempet om Troja, omtaler Homer stadig danai og dardanai. I Iliaden er de nevnt ikke mindre enn 147 ganger. Det ligger nær å tro at vi her har å gjøre med ætlinger av de hellenske daniter. Og denne antagelsen blir styrket når vi samtidig minnes sagnet om Iason og hans Argonauter. Disse folkene ble kalt så etter skuta Ar-

gos, som var oppkalt etter hovedstaden i Argolis. Men det var nettopp her danaerne hørte heime. Vi merker oss at høvdingen deres hadde et ja-navn som lyder nokså jødisk.

Også i stedsnavnene har Dan-folkene satt far etter seg som viser deres israelittiske avstamning. Selve den omstridte byen kalles hos Homer Ilion (Il-jon). Navnet blir gresk tradisjon ansett som en av de mange betegnelser som fulgte med Jon-kulturen. Det er skapt av grunnfaktorene el og jon (El-jon). det er dardanerne som har satt navn på sundet, Dardanellerne. Og et annet gammelt navn på det samme farvann vitner om at det var vigslet til Israels Gud: Hellespont, dvs. El-ja-spont. Den senere greske forklaring, at det betyr Helles hav, oppkalt etter helle som styrtet ned der, er sikkert sekundær navnetydning.

Blant de konger og helter som Homer forteller om i Iliaden sanger, er det flere som har bemerkelsesverdige navn. Kong Men-el-a-os, hvis hustru Hel-ena ble røvet av trojaneren Paris, var ganske riktig joner. Den veldigste av trojanerkrigens helter var Ach-il-es. Som en ser, består navnet utelukkende av hebraiske grunnfaktorer.

Det var noen som kom velberget bort fra tilintetgjørelseskrigen i Troja, nemlig Antenor og Æneas, den siste med sin gamle lamme far og sin sønn Askanias.

Æneas og hans sønn kan vi etter navnene betegne som Troja-aser. Den romerske dikter Vergilius forteller at Æneas etter lang omflakking kom til Lautium og ble stamfar til det romerske folk. Hvis vi tør tro at sagnet rommer en historisk kjerne, peker det på sammenheng mellom Abrahams ætt og oldtidens fremste stormakt, mellom romerretten og israelittiske lovtradisjoner fra Hamurapis land.

Men folk fra landet ved Egeerhavet og Dardanellerne dro også ut som kolonister til andre kyster. Vel kjent er den store hellenske kolonisering langs Svartehavet fra det 8. til det 6. århundre. Helt til Krim og Sør-Russland, ja til Kaukasus-traktene fant de veien. Blant de joniske nybyggere i disse land var sikkert etterkommere av det driftige sjødyktige Dan-folket foregangsmenn. Ved munningen av Dnjepr (Dan-aper) grunnla de kolonien Ob-ia. Navnene tyder på israelittisk opphav.

I de skythiske land nord for Svartehavet, der folk fra forskjellige kanter møttes og blandet seg, støtte de joniske daner på nære stammefrender som kom dit ad andre veger. Ennå før Israels rike kom helt inn under assyrisk herredømme i 722 f.Kr., hadde atskillige israelitter — under trykket og trussel fra stormakten i øst — flyktet nordover. De tok sin tilflukt til Lille-Asia og Svartehavskystene og sluttet seg sammen med sine frender der nord.

I det neste århundre, etter 650, kom så stormengden av israelitter til Skythia, de titusener som var blitt deportert til Assyria, men som nyttet første høve til å bryte opp og dra til et annet land («eres aheret»).

Kilder:

[1]) Emil Smith: *Hellas før Homer*, oslo 1926, side 207 f.

[2]) Se F. L. Rawson: *Life Understood*, side 430.

«Akademisk hode» fra Osebergfunnet

20 Et av de barokke hoder fra Osebergfunnet

Aserne i Kaukasus

Vi vender nå tilbake til vår egentlige oppgave: å greie ut om de 10 stammers vandring bort fra de assyriske og mediske provinser. Vi kommer ikke langt på veien mot nordvest før de språklige merkesteiner vekker vår oppmerksomhet med sine karakteristiske hebraiske grunnfaktorer. Det er ikke bare blant danittenes etterkommere i Hellas og på Lilleasia-kysten vi møter navne-elementene as, el, jon, dan osv. Det samme er tilfelle i Kaukasus og ved Svartehavet.

Navnet på den mektige fjellkjeden Kauk-as-us betyr as-folkets fjell, og der rager den 5600 m høge fjelltoppen Elbrus opp. Der elva Don (Dan) munner ut i Svartehavet, ligger kaupangen Asov, som etter manges mening kommer av As-hov. Alt tyder på at her har bodd et folk som ble kalt aser. Selve navnet viser at vi her har et viktig bindeledd mellom Israel og Norrønafolket.

For det første vet vi at grunnfaktorene as (es, is) er dominerende i hebraiske navn. Blant de bortførte stammene var jo både As-er, Is-as-kar og Man-as-se. Det er derfor rimelig at israelittene som drog ut fra Assyria er blitt kalt aser. Som før nevnt, ble også navnet guter (gutim) knyttet til dem. De to nemningene, aser og guter, er sannsynligvis blitt brukt om hinannen eller om forskjellige flokker av vandrere.

På den annen side er det vel kjent at våre norrøne forfedre var asa-dyrkere. Men bak mytologiens æser skimter vi — i samsvar med vårt syn på mytene — asernes folkestamme. Snorre og andre norrøne forfattere antok at æserne var «menn fra Asia», som var innvandret til Norden fra sørøst. De tenkte seg at Åsgård lå et sted på grensen mellom Asia og Europa. Vi henvises altså til Kaukasus og traktene ved Svartehavet. Vi skal snart se at Snorres antagelse ikke var tatt helt ut av luften.

Kanskje kan vi få litt nærmere greie på aserne ved å høre hva historien og etnografien har å fortelle om de av deres etterkommere som ennå lever et nokså isolert liv i de kaukasiske fjelldalene, og derfor har bevart mange av tradisjonene fra fjerne forfedre.

Interessante opplysninger om disse fjellfolkene finner en i Fridtjof Nansens bøker «Gjennom Armenia (1927) og «Gjennom Kaukasus til Volga» (1929), særlig den siste. Nansen omtaler bl. a. de georgiske stammer khevsurene og psjavene og de merkelige, men omstridte «indoeuropeere» ossene.

I sin skildring av khevsurenes liv og seder peker Nansen (Gjennom Kaukasus til Volga, side 25 ff.) dels på likhetspunkter med våre nordiske forfedre og dels på berøringspunkter med jødedommen. Feider og blodhevn hører ennå til dagens orden. «Når en hører om disse folks liv i slagsmål og kamp, kan en i mangt minnes hvordan det var hos oss i eldre tider, slik som det er skildret i de islandske ættesagaer.» Også m.h.t. ofringer og spise- og drikkeskikker er det stor likhet. Av jødiske skikker nevnes at det ikke spises svinekjøtt, og at de foruten å feire de kristnes søndag også holder lørdagen hellig.

Enda merkeligere er ossenes eller ossetene, som nå er et folk på omkring 225 000 mennesker og bor i Ossetia. Om dem har det vært stridt og skrevet meget av de lærde. De antas alminnelig

for å være etterkommere av de indoeuropeiske Alaner, og kanskje delvis av de allerede av Herodot nevnte Massageter; de er også blitt satt i forbindelse med hans Sarmater. Ptolomaios (i 2. årh. e.Kr.) kalte dem Ossilier, og de arabiske og middelalderske forfattere kalte dem Asser eller Alaner. I de russiske krøniker fra begynnelsen av 12. årh. ble de kalt Jaser eller Jossi. . . .

De må være kommet til Kaukasus nordfra, og hadde i de første århundrer etter Kr. en vid utbredning i det sydlige Russland, hvor de bodde ved den nedre delen av Don. Dette navn er det ossiske ord for vann, vi finner det også i mange elvenavn på nordsiden av Kaukasus, som Ar-don (rasende vann) og andre. Det Asovske Hav, ved hvis østkyst Ossene bodde, har vel også fått navn etter dem.

Ved begynnelsen av folkevandringene dro en stor del av Alanene eller Ossene med Goterne og Hunnerne vestover, og slo seg ned ved Donau, hvis navn muligens kan stamme fra dem. De kan også ha grunnlagt byen Jassy (uttalt Jasj) i Moldau. . . .

I forhold til de andre, særlig østlige kaukasiske folk, er Ossenes skalleform nokså lang. (gjennomsnittlig indeks kanskje omkring 81). Øynene er mest blå eller grå, hår og skjegg mest blondt, lys brunt, eller rødlig. Ansiktet er ofte bredt, nesen stor og like, leppene tynne. Ansiktsfargen lys, ofte rødmusset. Gjennomgående er de av middels høyde, og kraftig bygget, både menn og kvinner. For en del kan Ossene opprinnelig ha vært av nordisk rase, eller det har vært en sterk innvandring nordfra, mens deres språk tyder på at en herskende del av dem har hatt forbindelse mot øst med de iranske folk. Den skiftende skalleform, og innblandingen med mørkt hår og brune øyne, kan tyde på sterk blanding med omkringboende stammer i senere tid.

For oss nordboer har dette folk en viss interesse ved det at deres navn er blitt satt i forbindelse med det oldnordiske åss for våre guder. Snorre Sturlason forteller i Ynglinga-saga at «landet østenfor elven tanakvisl (Tanais = Don) i Asia kalte de for Åsaland eller Åsaheim, men hovedborgen som var i landet kalte Åsgard», og der var høvdingen Odin. Uaktet Snorre vel nærmest setter Åss i forbindelse med navnet Asia, kan jo tanken føres hen på Ossene som nettopp bodde på østsiden av Tanakvisl eller Don; Åsaland blir da Ossenes land. Merkelig nok forteller jo Snorre også at Odin hadde store eiendommer sønnenfor «den store fjellgarden», d.e. Kaukasus (nettopp der hvor jo en del av Osserne nu holder til), og at «på den tid romerske høvdinger fór vidt omkring i verden og la under seg alle folk.» Den framsynte Odin dro da bort «og alle diene (d.e. gudene) med og mange andre folk,» først vest til Gardarike (Russland), så sør til Saksland (Tyskland) og så nordetter.

Språkforskerne avleder ordet åss eller ass, gammelgermansk ans – ansu, fra roten ans = ånde eller blåse, og åss skulle da nærmest bety en vind-gud eller en ånd. Men det utelukker jo ikke at navnet i senere tid kan være satt i forbindelse med Ossene, som også kan ha hatt en a-lyd i sitt navn (jfr. Asovske Hav).

De fleste av Osserne er nå i navnet kristne, greskortodokse, og omtrent en fjerdedel av dem er muhamedanere; men lik Khevsurene lever de alle fremdeles mer og mindre i hedenskap, og dyrker sine gamle guddommer og ånder. At noen av disse har fått helgennavn har knapt gjort dem mindre hedenske. Guden for lyn og torden kalles således den hellige Elias, men synes å ha likheter med vår tordengud Tor. Når noen blir drept av lynet er han blitt rammet av Elias, fordi han har krenket ham. Den døde blir enten begravd på stedet hvor han ble drept, eller på det sted som liket tilfeldig blir trukket til når det blir lagt på på en tohjulet kjerre forspent med to bukker. Disse to bukkene, som finner gravstedet, må vel helst oppfattes som tordenguden Elias's bukker, og mon ikke de og den tohjulte kjerren kan ha en eller annen forbindelse med guden Tors kjøretøy? Den hellige Elias befrir også menneskene på jorden for den blindfødte drage Ruimon, som holder til i det hinsidige, og som med brøl bringer menneskene sykdom og død. Han fengsler den med en lenke, og trekker den med den opp til overflaten, hvor himmelske ånder hogger kjøttstykker av den, som sjelene koker og spiser og blir forynget av. Dette synes å ha noen likhet med Tor og Midgardsormen, som lå utenom jorda, og som han i Jotunheimen fikk på kroken og trakk opp til overflaten.

Ossene har ellers mange guder som styrer over forskjellige områder av livet. . . .

Hos Ossene som hos de georgiske fjell-stammer, Khevsurene, Psjavene, Tusjene, Svanene og andre stammer, er det hellige lunder, hvor folkene samles til gudstjeneste og hellige fester. De består av forskjellige slags lauvtrær, og forekommer helst på steder hvor det ellers ikke er skog. De er åpenbart ofte gamle hedenske offersteder, og i dem har de helligdommer — altere og kirker. Ved festene ofres det dyr, og blod smøres på alteret og menneskene, og det blir brygget øl, og av det, med dram, blir det drukket store mengder mens offerdyrene blir spist.

I en hellig lund kan alene prestene ved helligdommene hente ved til brygging av ølet. Hvis en annen våger å felle tre der, eller bare bryte en kvist, slår stedets guddom med svær sykdom eller døden. I en hellig lund ved Abanokan i Turaso-kløften er den hellige Ilja (Elias) som slår illgjerningsmannen med blindhet, og for å få synet igjen må han ofre en okse.

Hellige trær og lunder fins hos mange folk; vi har også hatt dem i Norden (jfr. Uppsala).

På ossiske graver ble det i gammel tid ofte reist utilhogne stener, en tre meter høye, som kan ha likhet med våre bautastener som finnes hos nordgermanerne.

Fridtjof Nansen forteller også mange andre trekk fra ossenes levevis og skikker og redskaper som har stor likhet med dem som finnes hos nord-germanerne.

Også andre av de kaukasiske fjellfolk som Nansen forteller om, synes å være beslektet med de israelittiske aser. I psjavenes navn foreligger sannsynligvis hebraisk gudevigsling (ps-jav-er). Og i mossenes stamme har vi et tydelig minne om Mose-lovens folk. Om dem

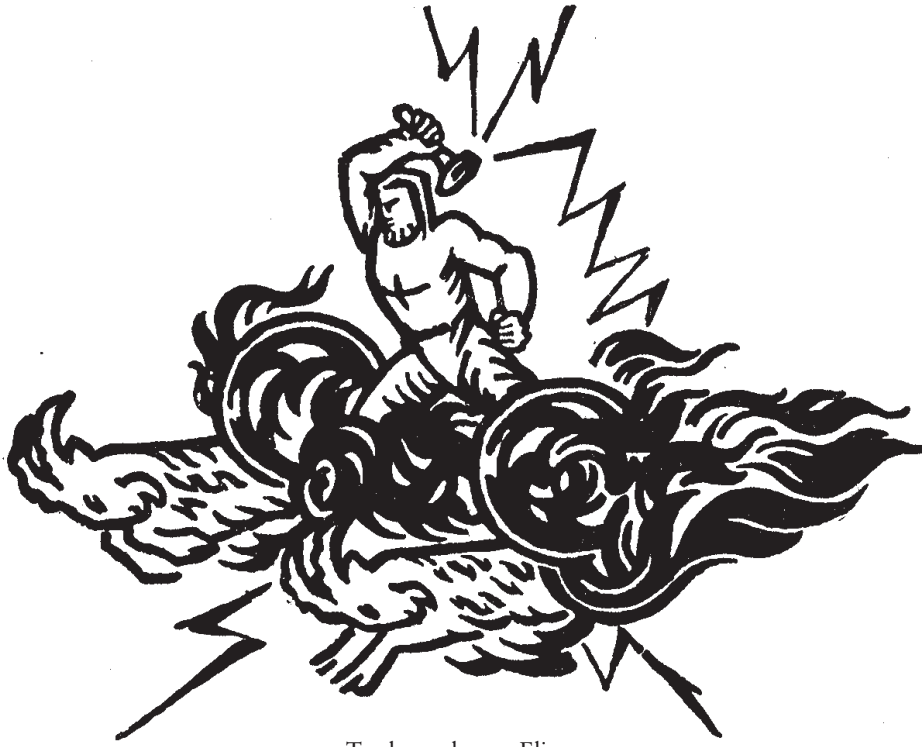

Tordenguden — Eljon

forteller Nansen: «På Dareios Hystaspes' tid behersket mossene de sørlige utganger av passene gjennom Kaukasus. De har altså bodd ved Argava og Kura. Vi finner deres navn i mannsnavnet Mesjia, muligens også i bynavnet Mzkheta (Moskheta). Navnet Georgia synes å være av sen opprinnelse. Det kan muligens være kommet av Jorzan (kfr. Bibelens Jordan), navnet på en stamme i Kauras øvre del dal, og det synes å være araberne som først brukte navnet for hele landet. Georgierne kaller seg selv for kartveler eller K'artuli, og derav har landsdelen Kartulia fått sitt navn. Som av Lehman Haupt framholdt, har K'art'u likhet med Kardukh, navnet på det folk som Xenophon (400 år f. Kr.) omtaler i landet ved Tigris' østlige kilder sør for Vansjøen. Dette stemmer med georgiernes egne sagn om at deres stamfedre kom sørfra.»

Likheten mellom Kaukasus-folkene og våre nordiske forfedre vil Nansen forklare enten ut fra felles «indoeuropeisk» utspring eller fra liknende livsvilkår. Men hele hans beretning gir forbausende mange momenter til støtte for vår oppfatning, at Norrønafolket er i slekt med aserne, og disse igjen etterkommere av de utvandrede israelitter. Av språklige indisier kan vi nevne at det ossetiske ord for vann, don (dan) er kjent både fra hebraiske navn og fra lan-

dene nordvest for Svartehavet. I de forskjellige varianter av folkenavnet osser (aser, jaser, jossi) møter vi de velkjente elementer as, ja, jo. Et talende vitnesbyrd er også en eldgammel festning som lå på et dominerende fjell i ossenes land og bar det hellige navn Sion.

Helt overbevisende virker det når vi her oppe i Kaukasus treffer igjen tordenguden fra Sinai med det høghellige navn Ilja (= El-ja eller Eljon). Trekker vi med det samme en forbindelseslinje til Norden, minnes vi at tordengudens lynstråle også der heter Iljon (av Eljon). Og Mortensson-Egnund har framkastet den tanken at «ljona kinder» i Edda er det samme som Elohims eller Eljons sønner i Bibelen. Både Kaukasus-aserne og Norrønafolket har engang dyrket Eljon, den høyeste Gud!

Aser og guter blir til skyther (AS-Guza)

Mens en del av de utvandrede israelitter ble boende i Kaukasus og Asov-traktene, drog andre flokker videre i forskjellige retninger, og bredte seg utover store deler av Sør-Russland. Hvis Nansen har rett i den antakelsen at ossene er kommet til Kaukasus nordfra, må vi regne med at denne grenen av aserne — etter å ha streifet om i de russiske sletteland en tid — siden har dratt sørover til Det kaspiske hav, hvor de støtte sammen med de av stammefrendene som fra Media hadde tatt veien østenom den store sjø.

I tidens løp ble de nok oppblandet med andre folk som bodde i disse landområdene. Under blodsblandingen er de blitt mer og mer «arisert» både i språk og rasepreg. Likevel har de bevart mye av sine opprinnelige israelittiske tradisjoner. Selv om de rasemessig kanskje utgjorde et mindretall blant folkene her, har de likevel spilt en dominerende rolle, fordi de hadde den høyeste åndskultur. Framfor alt merker vi oss at de holdt fast ved Loven. De hadde ikke glemt det som var det egentlige formål med utvandringen fra Assyria og Media: å fare til et land der de kunne få holde sine lover. Hos hellenske forfattere finnes det vitnesbyrd om deres lovkultur. således sier Aischylos at skytherne er styrt av gode lover.

Skyther er det navnet som hellenerne brukte om folkene i Sør-Russland. De kaller dem Skuthai eller Skythai. I semittiske kilder heter de Asguza (eller Iskuza). I denne navneformen, som er sammensatt av as og gut, ser vi en bekreftelse på at mange av de israelittiske aser og guter er å finne blant skytherne, som igjen er stamfedre til en rekke gotiske folk.

Dette stemmer også med jødiske tradisjoner. I den bibelske ættetavle i 1 Mos 10 nevnes blant Jafets sønner Javan (jfr. joner), Madai (jfr. meder og Gomer). Gomers sønn heter Askenaz, som visstnok er identisk med Asguza. Men i senere jødiske kilder sies det at Askenaz var ættefar til germanerne.

Det skythiske folk er forøvrig hos oldtidens forfattere omtalt under forskjellige navn: Getæ (Getai), Massagetæ, Sacæ. Getæ er øyensynlig det samme som guter, men henger kanskje også sammen med det israelittiske stammenavn Gad. Massagetæ kan enten forklares som «den store mengde av gutene» eller «de gutene som bor lenger borte»

Raknehaugen.

Raknehaugen. Fra utgravingen. En ser det ytterste lag av tømmerstokkene

(av gresk masson = fjernere). den siste tydningen er i samsvar med den opplysning Herodot gir om deres bosted: de holdt til i øst ved Det kaspiske hav. Den gotiske forfatter Jordanes kaller imidlertid også folkene nord for Svartehavet

Mytologiens Odin

massagetæ og mener dermed skytherne i det hele.

Folkenavnet Sacæ har man på den ene siden satt i forbindelse med det hebraiske navn Isak. De skulle altså være «isakiter». Denne kombinasjon er vel noe tvilsom. Men med større sikkerhet kan en hevde at sacæ er opphavet til det kjente germanske stammenavn sakser. Etter det Plinius skriver, er noen flokker av dette folket virkelig blitt kalt sakasuna (jfr. eng. saxons).

Om skytherne fortelles det ellers at de var kraftige folk, raske ryttere og gode bueskyttere. De hadde lært seg å lage gode buer av kuhorn som de limte sammen. De var korte, men hadde veldig spennkraft, og de ga slik låt fra seg når en skjøt. Pilen gikk langt, tok målet på langt hold og hadde en farlig gjennomslagskraft. Disse kortbuene var på mange måter bedre enn langbuene.

De var greiere å handtere, lettere å føre med seg og mer effektive.

Fordi skytherne var så ualminnelig dyktige til å bruke buen, ble selve folkenavnet i mange språk nemning for skyttere. På grunn av deres ferdighet som bueskyttere til hest kan det forklares at skytherne, som opprinnelig var et fåtallig folk, etter hvert vant land viden om og til slutt dannet et mektig rike. I 538 f.Kr. var skythiske krigere med i hæren til perserkongen Kyros, da han inntok babylon og lot jødene fare heim igjen fra utlegd. Men siden kom skytherne selv i strid med perserne. De vant over Kyros, men Dareios forfulgte dem fra Tracia langt østover mot Volga.

I flere århundrer holdt disse skythiske etterkommere av Israels 10 stammer til i Sør-Russland. Så inntraff i de første århundrer etter Kristus historiske begivenheter som tvang dem til å søke videre mot nordvest. Men den dag i dag kan Russlands-kartet oppvise en stor mengde stedsnavn som vitner om at her har bodd folk som dyrket Jahve Elohim: Ki-jev, Gur-jev, El-is-ta, Oe-el, Is-jum (jfr. navneformen Jaum for Jahve) osv.

Vi kommer siden tilbake til de vandringer som førte Kaukasus-aserne og de østlige skythere avsted til de «germanske» eller rettere sagt gotiske land. (Ordet germansk bør ikke brukes om alle gotiske folk, men bare om den gren som busatte seg i Germania. Det var romerne som satte dette navnet på alle folk nordenfor Alpene. Vi som tilhører Norrøna-stammen er ikke germanere, men goter!)

Det som først interesserer oss er imidlertid å finne far etter den del av gutene som etter å ha passert Kaukasus, dro videre mot vest til Donau-landene. Mange må ha skilt lag allerede før de kom til Ashov, og ha tatt vegen over Krim.

På Krim er det nemlig funnet en mengde israelittiske graver på et sted som kalles «Josafats dal», det samme navn som vi har nær Jerusalem. Blant de mange israelittiske minner som finnes i russiske museer, er også noen gravsteiner fra Krim, riktignok av yngre dato, fra omkring Kristi tid. Men de bevitner i hvert fall at Krimjødene på den tid anså seg selv for ætlinger av de 10 stammer. Vi må da gå ut fra at enkelte av Israels-gutene har slått seg ned på Krim og fått en etterslekt der, mens deres stammefrender ellers fortsatte ferden mot vest og nord.

Goterne og deres hellige runer

Etter det Herodot forteller i det 5. årh. f.Kr., var de såkalte getæ den gang bosatt i Donau-landet og sørover i Tracia. Alt taler for at dette folket er Israel-guter. De har selv fortalt Herodot at de var «tidligere kolonister i Media». Likesom skytherne i øst, var getæ en kraftig og krigersk rase. Men de utmerket seg også ved visdom, rettferd og drukkenskap — alt sammen egenskaper som vi kunne vente hos etterkommere av 10-stammefolket. Slik er de skildret både av Thykudid og Iovid, som hadde oppholdt seg i deres land. Herodot skildrer dem likeens som sterke og rettskafne mennesker, men han har også en oppsiktsvekkende uttalelse om deres religion: De hevdet at deres Gud var den eneste sanne Gud!

Også de geografiske navn gir mange holdepunkter til å bestemme hvem getæ egentlig var. Dan-navnet møter vi både i Donau (Dan-ube) og Dacia (det latinske navnet på Donau-provinsen, men også på det landet som danittene kom til i Norden: Danmark). I det hele ser det ut til at flokker av Dans stamme igjen har vært foregangsmenn under ekspansjonen oppover de store elvedalene. Deres navn er bevart både i Don (Dan) og Dnjepr (Dan-aper). Men vandrernes veg er også markert ved andre stedsnavn i Donau-dalen: Ismail, Isaccea, Sinai, Pljeven (Pl-jev-en). Og følger vi dem oppover sidedalene i Moldava, kommer vi til Ia-si ved Prut og til elva Seret eller Siret-ul, hvor man mener at Arsareth har ligget, det landet som er omtalt i 4 Esra 13.

Vi mener etter dette at getæ var israelitter, som omkring 500 f.Kr. hadde bevart sitt folks opprinnelige preg temmelig uforfalsket. Men spør vi hvem som videre nedstammer fra getæ, så er svaret utvilsomt: goterne, den store «østgermanske» folkeætt som kalte seg selv gutans eller gut-thiuda, og som romerne kalte guttones eller gothi. Både Prokop og Jordanes og andre forfattere hevder at getæ og goterne var samme folk. Dermed har vi fulgt Israels-gutene så langt at vi har kommet inn på «germansk» område. Fra Svartehavet og Donau nordover til Skandinavia finner vi senere de germanske goter.

Goterne har akkurat som Israel regnet seg som «Guds folk». Det er verd å merke seg at ordene got og as ikke bare er folkenavn. Gut eller got er samtidig roten til ordet for «Gud» i de germanske språk. Og i gammelnordisk har as eller ås lignende betydning. Både goter og aser var altså Guds sønner.

Hvis vi bedømmer disse folks religion og kultur på grunnlag av det fellesgermanske sagn- og mytestoff som vi kjenner fra den senere folkevandringstid (fra det 4. årh. e. Kr. og framover) og fra vikingetiden, får vi det bestemte inntrykk at de har svært lite til felles med Jahves folk. vi lærer der å kjenne en broket polyteistisk mytologi og en barsk vikingemoral. Men annerledes har det vært i århundrene før Kristus. Det er ikke bare Herodot som mener at goterne (getæ) trodde på den ene sanne Gud. Flere nyere granskere, bl. a. P.A. Munch, har antatt at germanerne virkelig har hatt en monoteistisk gudstro som er mye eldre enn den polyteistiske Edda-lære.

Det vi lda ha særskilt interesse å få konstatert hvilken Gud goterne påkalte, med hvilket navn de nevnte ham. heldigvis har vi en runeinnskrift som har bevart minnet om det gamle gudsnavn. I «Nordisk Kultur VI — Runorna» av professor Otto von Friessen leser vi følgende interessante beretning (s. 4): «. . . I den stora gullskatt som år 1837 anträffades vid Pietrassa nära Bukarest, fanns också en gullring med innskriften Gutaniowihailag, vars tolkning också den endast delvis er med nogon säkerhet känd. . . . Innskriftens början — guta eller gutan — är sannolikt indentisk med goternas namn, gutans (lat, gutones), gotones), ock sista ordet är hailag (= hellig). Hur innskriften iövrigt skal uppdelas i ord ock översättas, är trots mångfald förslag dunkelt.»

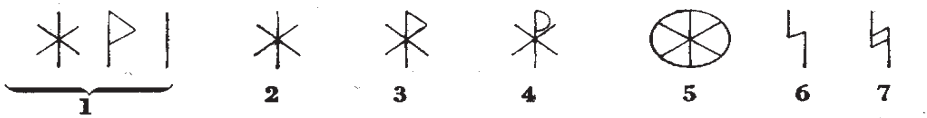

Den gåtefulle midtre del av innskriften består av disse runene; (1), de to siste er v og i, men den første kan tydes forskjellig. Tegnet Hagal, (2), betyr nemlig i de nordiske runer h eller ho. Derfor har noen forsøkt med oversettelsen Hov. Meningen med hele innskriften skulle etter denne lesemåte være: «Den gotiske tempelskatten — hellig er den.» Men i den angliske runerad er Hagal-runa tegn for io eller Jo. Vi leser derfor i samsvar med dette Iowi. Det gir god mening.

I det latinske språk er Jovi dativ av gudenavnet Jupiter: dette er nok også dannet av samme rot som Jahve (jfr. Diavs i sanskrit). Men Iowi kan like godt være en variant av israelittenes Jahve. På grunn av de skiftende vokaler i hebraiske ord brukes både ja og jo, ve og vi som grunnfaktorer. Vi skal også merke oss at ringen er funnet i et distrikt der det kan påvises mange hebraisk-klingende navn. Innskriften forteller oss da at goterne var helliget til Jovi eller Jahve.

Runene for Iowi utgjør tilsammen binderuna (3). Det er dette hellige tegnet som ble kalt Alruna (El-runa). Det tilsvarende tegn i gresk ble brukt som Kristus-monogram: (4). Det aller helligste merket var Hagal eller Alruna inntegnet i en ring, slik at det dannet et hjul med eker: (5). Blant andre hellige runer merker vi oss s og j-runa. (6) eller (7). Dette er opprinnelig lynets siksakformede tegn, som representerer tordenguden (lyn -ljon — Eljon). Men det er den samme rune som har utviklet seg til **§-tegnet i vårt rettsspråk: Eljon,** tordenguden fra sinai (Elja hos Kaukasus-aserne) var også hos goterne Gud for lov og rett.

Om opphavet til runene skriver Sophus Bugge[1] bl. a.: «Det er forlængst en videnskapelig kjendsgjerning at runetegnene ikke er fritt og selvstendig opfundet av germanerne. En sammenligning av runetegnene med de sydlandske bokstavtegn, som stammer fra det fønikiske alfabet, viser ved første øiekast, at runerne maa staa i forbindelse med disse, og at ialfald de fleste runetegn maa være efterligninger av tegn

i et eller flere av disse alfabeter.»

Om navnene på runetegnene skriver Bugge (cit. skrift side 121): «De germanske runenavn er dannede efter et gandske andet princip end de latinske. Runenavnene søger, ligesom bokstaverne hos semiterne, grekerne og slaverne ikke blot og bart at gjengive de lyd som bokstaverne betegner, men de virkelige ord som begynder med den lyd, som bokstaverne hos flere folk, som boet sydøst og i øst for Italien. De germanske runenavnene er heller ikke ensartede med de græske bokstavnavnene».

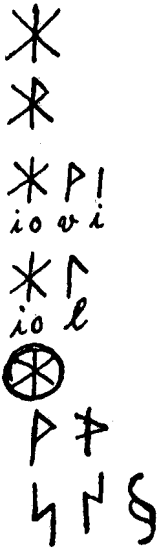

Hagal-runa. Navnet kommer antakelig av det hebraiske hekal = tempel, Jahves helligdommene.

Alruna (El-runa).

Det gotiske gudsnavn Iovi (= Jahve) er en oppløsning av binderuna Alruna.

Alruna kan også oppløses slik: jol.

Solhjulet, ringen med alruna integnet. Jul, Ju-el.

Dette er runa for det hellige Ve (w) eller thorn, tegn for tordenguden.

Forskjellige former av lyn-runa (s og j).

De israelittene som ble jaget bort fra sitt land og dro nordover gjennom Lille-Asia omkr. år 700 f.Kr., hadde kjennskap til fønikisk skrift, og de hadde brukt denne skriften i samkvem med fønikerne. Vi vet også at de talte og skrev aramæisk (ny-babylonisk), og at deres hellige skrifter var skrevet med kileskrift. (Naville.) Nå er det påvist av flere nordiske granskere (bl. a. Bugge og N.M. Petersen) at runene i sin utforming minner om semittiske skrifttegn, som f.eks. den fønikiske og kileskriften. I disse alfabetene må derfor de europeiske runetegnene ha sin rot.

Den naturlige forklaringen på sammenhengen er at israelittene har hatt denne kulturskatten med seg da de ble spredt over europa. De gamle østerlandske skrifttegnene dannet grunnlaget. Men i blandingskulturen nord for Svartehavet ble runene videre utformet av aser og goter. Runekunsten fulgte med disse Eljon-sønner og jovi-dyrkere, som var bærer av den israelittiske kulturstrømmen til «øyene mot Norden».

Vi finner el i Sol i -Isol (jfr, kvinnenavnet Isolde). Det norske ord sjonn eller sjond (fra Hordaland) betyr gravøl, som igjen kan bety: de avlidne var helget til sjond. Dette ord minner om det hebraiske Zion, men det kommer vel helst av det norske tall-ord sju eller sjaund — Gud — Eljons-hellige tall.

Kilder:

[1]) Sophus Bugge: *Norges Indskrifter med de ældste Runer* s. 107.

Jotnene kommer til Norden

Fra Israels-goterne ved Svartehavet og i Donauprovinsen har en folkestrøm tidlig grenet seg ut og tatt vegen nordetter. Disse var de første ætlinger av 10-

stammefolket som kom til Skandinavia. Mange av dem må være kommet hit så tidlig som omkring 500 f.Kr., mens deres skythiske frender i øst ennå foretok sine herjings- og erobringstokter i Asia. De første innvandrerne var ikke aser, men kalte seg med navn som er avledet av goter (guter). Til Sverige kom gautene; men vi har også bevart navneformen got, i Gotland. I Danmark er de blitt til juter, som Jylland (Jutland) har navn etter. Overgangen fra g til j er meget alminnelig i nordgermanske språk. dessuten husker vi at jot var en av grunnfaktorene i det hebraiske språket.

I Norge finner vi de gotiske innvandrere igjen i mytologisk forkledning under navnet jotner. At jotner virkelig er et folkenavn, har vi et direkte bevis for i det merkelige angelsaksiske heltekvadet om Beowulf (B-jov-ulf), som bygger på nordiske tradisjoner. Jotnene som her sies å ha bodd i Tyskland eller Frisland, omtales som trosløse folk. Vi gjengir vedkommende strofe av diktet etter Grundtvigs oversettelse:

Men Hildeborg kunne
ei heller rose
jotners troskap.
børn og brødre
bratt hun tapte,
slagne med spydodd
i skjoldeleken. . .

De fleste opplysninger om jotnene finner vi selvsagt i Eddaene, vel å merke når vi forstår å tyde dem rett. Når jotnene alltid får sin nedsettende omtale i mytene, henger det slik sammen: Flere århundrer etter at de hadde bosatt seg i Skandinavia, fra omkring år 300 e.Kr., kom en ny kraftig folkebølge nordover. Det var deres frender aserne, som i mellomtiden hadde fjernet seg nokså langt fra den opphavelige israelittiske kultur, og nå opptrådte som hensynsløse erobrere. Da aserne hadde vunnet over jotnene, gav de uttrykk for sin ringeakt for de undertvungne ved å framstille dem og deres fedre som lumske mørkemakter.

Hele det gjengse bilde av våre forfedre, jotnene, er falskt! Det er produkt av en storstilet løgnpropaganda som det nye herrefolket satte i gang. Et av målene for vår undersøkelse blir da å rehabilitere den eldste gotisk-israelittiske befolkning i vårt land, og vise at de var de reneste etterkommere av Jahve-folket.

Hvordan kan vi nå vite at jotnene var Eljons sønner? Vi vil først undersøke hva navn på steder og stammer forteller om gudsnavnene hos de nordiske goter. På vegen nordover fra Svartehavet har vi en rekke merkesteiner i slaviske navn på -el og -jev. noen eksempler fra Russland foruten de som før er nevnt: Berditsjev, Homel, Nevel. Det mest ærverdige steds- og familienavn av dette slag er Konjev, som før er tydet: Jahves offerprest.

I Estland er det et stedsnavn som bent fram heter jøvi, dannet av gudsnavnet Iowi med i-omlyd. I Sør-Sverige har vi et tilsvarende navn i herredet Gjövin, og lenger nord ligger byen Gävle (Jävle av Jev-ele).

Også andre hebraiske grunnfaktorer og hellige navn har goterne ført med seg nordover. I Jomsborg foreligger et minne om Jaum, den variant av Jahve-navnet som vi fant på den gamle babylonske leirtavle. Stammenavnet

Dan er iøynefallende også i Norden: Dan-zig, Dan-mark (opprinnelig brukt i betydningen «danenes grenseland». (Danmark het tidligere Reid-Gotland), Dannemora i Sverige. Gudevigslingen i norske stedsnavn krever særskilt behandling.

Hva folkenavnene angår, er goter (juter, jotner) å oppfatte som en felles nemning for hele denne strøm av innvandrere. Språkvitenskapen hevder at ifølge lydlovene går g oftest over til j – sjelden omvendt. Vi er ikke så overbevist om at dette syn er riktig. Når de tidligste guter kaldte seg asguza (asgutsa) så kan det komme av at lydene as og jut ikke lett kunne holde seg som asjutza, idet ordet naturlig vil gli over til g-lyden. Som støtte for denne påstand nevner vi at de første goter i Norden kalte seg for juter eller jotner.

Den norske formen jotun svarer til den gotiske gutan. Men her opptrer også en sideform som gir oss en nærmere karakteristikk av disse folkene: I folketradisjonen er bevart ordet jutul eller jøtul. Det kan avledes av jut-el og jot-el; i norrønt mål er nemlig El ofte blitt til ul (jfr. Ullr), som forøvrig også var en hebraisk grunnfaktor. En av stammefedrene i Israels Aserstamme het Ulla. Jotnene betegnet seg altså som Els folk. En bekreftelse på dette finner vi i en rekke særskilte gotiske stammenavn som er bevitnet i historiske kilder. Tacitus nevner bl. a. disse navnene på folk i Germania (dvs. i Tyskland og Norden): Ingevoner, Estevoner, Aravisker, Vangioner, Hesser, Usiper, Chamaver, Caucisker, Svever, Semnoner, Varister, Gudan Alcis, Gottoner, Levioner, Elivioner, Svioner.

Når vi analyserer disse stammenavnene, kan de fortelle oss atskillig om folkene. Vi merker oss sammensetninger med semittiske navn som Sem og Levi: Semnoner og Levioner. videre er det navn som peker på forbindelse med aserne i Kaukasus: Hesser og Caucisker. andre gir beskjed om hvilken Gud de dyrket, således Ingevonerne (Ing-jev-joner) og aller tydeligst Elivionene. Dette navnet viser på en slående måte at goterne har hatt Eli-ve (El Jahve) til Gud.

P. A. Munch nevner også Gjevder (Gefder), Pikter og Gjevpiktojos som de første landnåmsfolk mot nord. Her har de under gudevigslingen nyttet formen jev, likesom i flere slaviske navn som er omtalt. Om disse pionerene som kom til norden omkring 500 f.Kr., mener Munch at de var monoteister. Navnet Gjevder tyder han som «de lykkelige». Det er samme ordet som vårt «gjæv». Men det som er stort og gjævt, har noe med guddommen (Jev = Jahve) å gjøre.

Vi kjenner videre stammer som alvene, ellefolket, ullerne, telerne, himerne (kimbrerne) – alt sammen Elohims folk. Alvene og elivionene kom trolig samstundes. De slo seg ned langsmed elvene. Av navn som minner om dem nevner vi Elfsborg len, Alvarheim (Østfold) og Alvdal. Mange fór vestover til England (Albion), Hebriderne (jfr. hebræer), Iona og Irland. I engelsk språk skal det være påvist ca. 8000 rotord av hebraisk opphav, som stammer fra de forskjellige flokker av innvandrede hebrider (derav briter og Britannia). albions-folket kom til Britannia lenge før anglerne og sakserne.

Prof. Magnus Olsen har fortalt oss at de norske Bele- og Ele- navn «maa komme av en mægtigt personlighet».

Det er forøvrig ikke bare i England og Skandinavia alvene opptrer, men også i Germania. Elbionene som Tacitus nevner, og som Elben har navn etter, er nok identisk med alvene. Martin Luther skriver om El (i sin Festpostille): «El, som forekommer så ofte i det tyske språk, betyr den store eller den sterke, og ordet kommer av det hebraiske».

Gamle danske eventyr vet å fortelle om ellefolket, ellekonger og ellepiger. P.A. Munch skriver om dette (i *Nordmændenes Gude- og Heltesagn*): «I Tyskland kaldtes de Elfen, av anglerne for Ylve, i Sverige Elfar, i Danmark Elver eller Eller. De troedes at bo i skove eller budske, fornemmelig paa bjerge eller høie (bygdeborgene?), der kaldtes ellehøie.»

Ættefar til alvene het i følge Håvamål vers 143, *Dåin*. han regnes også som Norges landvette. I Snorres Edda og i andre sagn heter landvetten Dovre, en jutul som bodde i Dovrefjell. Mortensso-Egnund forklarer Dåin som «den avdøde» (Edda, s. 262). Men hvis Dåin er identisk med Dovre (jfr. Dover i England), må han opprinnelig ha hett Dåve eller Dåvin. Dette kan avledes av det israelittiske navn David. Ved Bergen ligger Davøy, Davanger, og storgården Dvergsten i Brandbu uttales Dvæskjen som kan komme av Dave-skin — Daves skinnende gård. I nærheten ligger Tingelstad — Els tingsted.

Tavasteland i Finland er av samme rot, og navn som Dove — eller Tove forekommer i nordiske runeinnskrifter.

I Danmark har vi også Dover som navn på en liten landsby, i nærheten ligger Elleshøj og Vejle.

I Rogaland sier de den dag i dag Dave for David. Også heltekongen David kunne en med atskillig rett kalle Israels «landvette».

Alvene var liksom Dans-folkene flinke til å ta seg fram på de store vassvegene fra Svartehavet og nordetter. Derfor er deres stammenavn bevart i ordet elv, liksom (bue) skyttere har navn etter skytherne.

En annen mektig grein på goterstammen var ullerne. Gudsnavnet El var hos dem blitt til Ull, Ulla eller Ullin. Ivar Sætrang har i sin avhandling om Ull vist at denne guden har «trekk til felles med Jahve Elohim». Ullernavnene fra Uljanovski og Ulanerfolket i Russland til Ullensvang i Hardanger og kanskje til Ulster i Irland viser veien til Ullerfolket.

Navnene på de forskjellige gotiske innvandrerflokker som kom til Norden i løpet av de siste 5 hundreårene før Kristus, er, som en ser, mangfoldige. Vi skal ennå bare nevne et par til. Etter det Otto von Friessen forteller, kaltes de eldste innvandrere iser (iss, gotisk: eis). Vi har her et navn som minner om goternes slektskap med aserne.

Fra seinere folkevandringstid kjenner vi erilene eller herulene, som i det 3. årh. e.Kr. var på tog i Sør-Europa, helt ned til Balkan. Eril er det samme som jarl, og dette er visstnok av hebraisk opprinnelse. Mortensson-Egnund skriver (i Edda, s. 310): «Jødane kalla ein barbar som ikkje var umskoren, jarel (i fl. jarelim).» Navnet kan skrive seg fra jøder i Konstantinopel, som brukte det om de nordiske hærflokkene som kom

dit. Men hvorfor kalte jødene nordiske krigere og høvdinger for jarelim, de uomskårne? alle hedninger ellers kalte de jo for «goim».

Det ligger nær å tro at jødene, ennå på den tid, visste at disse nordboerne var Israels-ætlinger, men riktignok uomskårne israelitter, jarelim. Navnet ble så av herulene opptatt som hedersnavn og ble i seinere tid forbeholdt høvdinger av de mektigste ættene, jarlene. Lade-jarlene var så mektige at de mente de hadde førsteretten til å styre Norges rike. Så seint som i sagatiden minner Håkon jarl, både med navn (Hå-kohen) og titel (jarel), om at Norrønafolket ættet fra israelittene.

Også en del gamle personnavn peker i samme leid som folkenavnene. En gotisk høvding hette «merkelig nok» Simeon, forteller P. A. Munch. Den kjente germanerhøvding som Cæsar stridde mot, hette Ariovist. Vi antar at navnet er sammensatt av det hebraiske ari (= løve) og gudsnavnet Iovi. Det skulle altså bety «Jahves løve» og er dannet i analogi med det bibelske navn Ariel. Vi skal siden greie ut om hvilken rolle løven spilte som heraldisk merke både i Israel og i Norden.

I England fortalte angelsakserne om den mytiske folkehelt Robin Hood, kanskje best kjent som Walter Scotts romanhelt. Robin er det samme som Ruben; så het jo ættefar til en av Israels-stammene.

Således kan det samles gammelt språkstoff fra de forskjellige gotiske folk som viser at innvandrerne må ha vært av israelittisk avstamming. Men det viktigste materiale til kunnskap om de norrøne jotner har vi selvsagt i våre hjemlige kilder, først og fremst i stedsnavnene og mytologien.

Landet blir bygd

Opphavet til vin-navnene

Det er alminnelig kjent at de mange gårdsnavn i vårt land som ender på -vin eller beslektede stavelser (ven, ve, en), stammer fra den eldste faste busetting av jorddyrkende landnåmsmenn. Vi vil først ta et oversyn over det som vitenskapelige granskere har å si om vin-navnene.[1]

I den grå oldtid levde folket mest av jakt og fiske. Etter hvert ble fedrift hovednæringsvegen. Derfor slo våre forfedre seg ned på det rikeste og beste beitelandet og bygde seg hus der. En slik gård ble i den tids språk kalt Vin (flertall Vinjar). Dette betydde dels «en havnegang, en naturlig eng» og dels «et behagelig oppholdssted» — hellig sted eller slette.

Også hos stammefrendene våre finner vi det samme ordet. Således betydde goternes Winja en havnegang, mens Wynn hos angelsakserne betydde lyst, glede, noe behagelig. Det gammel tyske wunnia eller wunne (nytysk: Wonne) hadde begge betydninger. (På norsk nevner vi også vinna, f. eks. vårvinna. Trolig kommer Kvina, Kvinherad og kvinne av det samme; alle disse ordene henger sammen med fruktbarhet). I gammelnorsk sagatid var ordet Vin utdødd, og vin-navn finnes ikke på Island og Færøyene.[2]

Våre lærde — særlig Oluf Rygh — hevder at ordet bare har hørt til i eldre tid. Hvor langt tilbake i tiden vin-

navnene går, har det vært strid om. De hører til de eldste i navnekulturen vår. Yngre granskere mener at «vin-navnene angir den første faste bosettelse i Norge.[3]

De nyeste granskinger viser at disse navnene skriver seg fra den eldre jernalder, dvs. fra det siste halve årtusen før Kristus, men at «denne navne-dannelse har hatt sin mest livskraftige tid i århundrene nærmest omkring Kristi fødsel og i århundrene utover».[4]

«Vin-gårdene hører til de aller største her til lands,» skriver professor O. A. Johnsen. «Det er vist at de gjennomsnittlig teller 700 mål hver» (Østlandet). Det vil si at de er 2½ gang så store som gjennomsnittsgårdene. Disse vin-gårdene finnes i større antall omkring Oslofjorden og Mjøsa, i Gudbrandsdalen og i Trøndelag og mange steder i vestlandske fjordbotner.

Dette er stort sett det som lærde har funnet ut om vin navnene. Men det sier oss ikke alt om opphavet til dem. Det viser bare at de til dato ikke har funnet den virkelige løsningen på navnegåten.

gårdene med navn på -ve eller -vin var som nevnt storgårder, slike som Ve, Vein, Breien, Bjørgvin, Frøen, grovin, hønen, hovin osv. På slike steder stod gjerne gudehovet. Stedet og navnet hadde altså noe med det hellige og gudsdyrkingen å gjøre. I gammalnorsk brukes ordet ve om et hellig sted som er vigslet og fredet. Vel kjent er bannlysinga «varg» i veum» om den som krenket helgstedet. Også tingstedet ble kalt ve; det var fredet og omgitt av ve-bandet. Endelig kan ve bety den hellige lov som ble håndhevet på dette sted.

I Voluspå, vers 65 står det:

Då den store
stig på domstolen,
han frå det høge,
som heimen styrer.
Han saker setter
og domar set,
set ve som alltid
vara skal.

I denne profetiske skildringen av den allmektige Gud, har skalden sett for seg gudens jordiske representant, hovgoden, som stod på stolen i det hellige ve, hovet, og satte lov eller ve for folket.

Språkhistorisk henger det gammelnorske ve sammen med gotisk weihs (hellig) og gammeltysk wih, som også brukes om templet, helligdommen. Men dette er ingen uttømmende forklaring av opphavet til ordet. I samsvar med vår språklige teori antar vi at Ve er avledet av et gudsnavn. En bekreftelse på dette får vi i Edda, der en av æserne kalles Ve (treenigheten Odin, Vile og Ve). Men en nærmere undersøkelse av mytologien vil vise at en rekke mytiske navn, således også Ve, kan føres tilbake til Jahve Elohim eller Allheimsdrotten Jovin.

Med hver ny landnåmsbåre fulgte det gjerne ulike varianter av Jahve Elohim eller Eljon som typiske «motenavn» for den ene, sanne Gud. De forskjellige gudsnavn blir således legitimasjon for bestemte stammer. Vi har sett hvordan grunnfaktorene el, ja og ve (vin), jovi, jev o.lign. fulgte de gotiske vandrere like fra Elbrus i Kaukasus over Ki-jev og Donaulandet til Gjövin og Gävle i Sve-

rige. Over alt finnes gudsnavnet bevart i stedsnavn. Spørsmålet blir da om de hellige stavelser også kan påvises i norske navn på steder og folk. Ingen ting er mer nærliggende enn å søke opphavet til ve- og vin-navnene med ariadnetråden vår til vegviser: gudsnavnet som navneskapende faktor.

At denne fremgangsmåte er berettiget har vi andre beviser for. Da jotnene bygde landet, ble det inndelt i fylker og godedømmer. Den fremste av landnåmshøvdingene i et slikt område ble fører i krig; men han stod også for ofringene i hovet og var lovsigemann på tinget. Den israelittiske nemningen for en slik høvding-prest var som før nevnt, Kohn-jev (derav kongje). Men på norrønt mål ble han også kalt gode. Dette ordet er beslektet med det tyske Gau, og er avledet av gaut, got, Gud. Goden var den som stod Gud nærmest, fordi han forestod ofringene og avsa dommer etter Guds lov. En annen titel for goden er Iudan eller Thiodan. Kongsgården ble kalt Iudangard, sier P.A. Munch. Men kongsgården var helst «gjæve» vin-gårder, der høvdinger av Konjevsættene budde.

Et ærverdig gammelt navn på en slik høvding-prest er Fridtjov eller Frettjov. Her er den gotiske form jovi bevart nesten uforandret. «Å ganga til frett» var å gå til hovet og få Frett-joven til å «fretta» Jovin om råd. Norske gårdsnavn som Frettheim minner om den samme skikken. Arkeologene har funnet mange terninger og spillebrikker fra gammel jernalder. Om dette skriver Per Fett i «Viking» 1944, s. 157: «Brettspillet var en sakral ting for guder og kongelige personer.» Her har vi en parallell til de hellige terninger som israelittene brukte i templet. Urim og Tummim. De ble også brukt til å «fretta» Jahve.

Som en ser, er goternes helligste gudsnemning (Jahve, jovi, Jev) på mange måter knyttet til helgsteder som bar vin-navn. Derfor holder vi det for rimelig at gudnemninga er en bestanddel av selve navnet på disse storgårdene. Opphavet til Ve og Vin er Jah-ve og Jo-vin (en sideform av Jovi).

Denne forklaringen utelukker ikke at vin i urnordisk likesom i andre gotiske språk kan ha fått betydningen beiteland eller naturlig eng. Det var jo gjerne den feiteste og fineste jorda eller sletta ved fjordbotnen landnåmshøvdingen tok til odel og eie. På denne sletta bygde han hovet sitt, det hellige ve, og så vigslet han stedet og gården med den tids helligste gudsnemning.

Når jotunfolket satte navn på de forskjellige storgårdene, brukte de til dels gudsnavnet helt ut: Aven og Ovin er oppstått av Jahven og Jovin med bortfall av j. Eller de fordreidde navnet ved å bytte om stavelsene. Kanskje var det med jotnene som med jødene at de hadde en sky for å uttale det hellige navnet rett fram. slik oppstod Vinja, Vinju, Vinje og Veje (svarende til Javin, Jovin, Jevin og Jeve). Alminneligst var det likevel — etter hebraisk mønster — å nytte forkortelsen, det hellige Ve eller Vin.

Dels kalte de gårdene rett og slett Veen eller Vein. Men oftest er de nærmere bestemt ved en sammensetning, f. eks.. Håvin (det høye Ve) eller Oppen (av Opp-vin). De mest monumentale av vin-navnene er de som i første stavelse har gudsnavnet El. Den samme

gudevigsling som vi fant i Elvin foreligger også i Ulvin, Ulven, Ølve, Ølen, Ullin, Ilen. Det er forøvrig ikke bare vin-navnene som er sammensatt av El, men også seinere navnedannelser: Elda, Elstad, Elnes, Elviken, Ulvik, Elvågen, Elton.

En gjenklang av det gotiske Jovi har vi i navn som Joa og Jøa (av Jova og Jøva), likeens i Juveren ved Norderhov. Den beslektede stavelsen Jev er også representert i vin-gårdene: Jevne (av Jev-vin) og Jevnaker. Loen kommer av Elo-vin. Dobbel gudevigsling med El og Ja har vi i storgården Ljan i Aker. Ljan er en sterk kontraksjon for et opprinnelig El-ja-vin. Også Eljon har satt merker etter seg i navnekulturen, om ikke nettopp i vin-navn. Av sammensetninger med Jon har vi alt nevnt Jondal og Jonstad. Øljutind og Øljuvatnet i Hol i Hallingdal kommer av Elju, en form for navnet på den høyeste Gud.

På Søndre Bjørnstad gård i Skjeberg (gnr. 39) finnes det en runerad som tyder på sammenheng mellom de hellige vin-navn og jotnene. Etter angliske runer kan innskriften leses: Heljarvniotnarm. Vi løser den opp slik: Heljarvn er El-ja-vin; resten består av jotnar og m, som kan være begynnelsen til et nytt ord, f. eks. madr. Hvis denne tydningen er rett, har vi her igjen et eksempel på den fullstendige gudevigsling i jotnenes navnekultur som vi fant i Ljan (El-ja-vin).

Ellers kan første ledd i vin-navnene inneholde ulike røtter, gjerne en eller annen omskrivning for den høyeste Gud. Gårdsnavnet Hønen kommer således av Høne (Den Høye) og det hellige -vin. Denne tydningen passer godt på gården Hønen ved Norderhov; den ligger på et eldgammelt kultsted, der også andre gårder er vigslet med gudsnavn: Norderhov til Njord og Gusgården til Gud. Men en nærmere gransking av de forskjellige gudsnavn i sammensetningen hører hjemme under behandlingen av den norrøne mytologi.

Til støtte for vår teori om vin-navnenes opphav kan vi nevne noen personnavn fra den eldste landnåmstiden. «Store Eli-hau-gen» heter en gravhaug på gården Berg Vestre i Våler. Det vigslede israelittiske navn Eli har også vært mannsnavn i Norden i før-kristen tid. I Eilivhaugen på Gudøy, Sunnmøre, ligger Eilifr jarl. Dette navnet kan ha utviklet seg av Eli-ve. På grunn av den skiftende vokalisering i roten El kunne Elive spalte seg i flere former. Det ble til det velkjente mannsnavn Ulv (Ulfr) eller det ennå mer vidgjetne Olav (Olafr), som har fått en egen glans av helg over seg i Norges saga. Det er verd å merke seg at han som skulle bli vår kristne helgenkonge og *perpetuus rex Norvegiae*, bar et navn med så rike tradisjoner fra Konjevs-ættene.

Vigsling til Jahve eller Jovi i personnavn har vi — som før nevnt — i Fridtjov (Frettjov) og det tysk-slaviske Pritzjow. Ave, som i følge Rigsthula var navnet på far til bonden Karl, er dannet av Jahve med bortfall av j, likeens Ove av Jove. Også Mikkel (Mikael) og Jon har vært brukt i Norden før Kristendommen. Jon kommer av Eljon, eller det er opstått ved sammendragning av Jovin.

Etter det resultat vi er kommet til med omsyn til norrøne navn, må vi atter en gang spørre: Hva var det for folk

som kom til Norden i tiden fra ca. 500 f.kr. framover til ca. 200 år e.Kr., og som førte med seg «det hellige Ve» til legitimasjon? Det kan ikke ha vært andre enn etterkommere av de bortførte 10 Israels stammer. Vi kjenner ikke andre folk som dyrket Jahve i de århundrer det her er tale om. Under fellesnavnet goter eller jotner kom de gjæve Israelsætlinger elivioner, alver, gjevder osv. til norge. Det var de som bygde vin-gårdene, reiste hov for den ene, sanne Gud og fremmet lov og rett i landet.

Kilder:

[1]) Se O. Rygh: *Norske gårdsnavn*, innledning s. 85; Alexander Bugge: *Norges historie* I, s. 224; Magnus Olsen: *Ættegård og helligdom*, s. 164-199; O. A. Johnsen: *Norges Bønder*, s. 16; og Sigurd Grieg: *Vikingetidens nyrydning på Hedemarken* i «Bygd og Bonde» 1926, s. 81.

[2]) I de gamle nordiske kolonier på Shetlandsøyene finner vi vin-navn på markstykker som trolig har vært gårder i eldre tid.

[3]) Edvard Bull: *Akers historie*, s. 6, 9.

[4]) Jfr. Magnus Olsen, cit. skrift, s. 197, og Sigurd Grieg, cit. skrift s. 81. Grieg tidfester vin-navnene på Hedmark til «den romerske jernalder» (1–300 e.Kr.)

Gudevigsling i andre gamle stedsnavn

Vi mener å ha påvist at siste ledd i vin-navnene, det hellige Ve, stammer fra gudsnavnet jovin (Jahve). På liknende måte kan en skille ut grupper av andre gamle navnekomposita der ymse former av El og Elohim danner grunnstammen. Likesom vi har vin-navn, kan vi altså tale om el-navn, lo-navn og him-navn, svarende til El-lo-him.

El-navnene er de som med skiftende vokalisering ender på -el, -il, eller ul. De fornemste innenfor denne gruppen er de som har det hellige Ve til første stavelse, f. eks. Veel i Østfold. De samme røtter, men med andre vokaler har Viul. Vingelen og Vingulmork kommer visst av Vin-el med en innskutt konsonant. Andre steder er Vin-el blitt til Vendel og Vendelborg.

I Trøndelag har vi Ingul, der el er sammensatt med gudsnavnet Ing (Frøy), og på Hedmark Ulvild (av Ulv-el). Parallelt med sammensetningen Håvin (Hovin) har vi her Hoel og Baldishoel. Til samme gruppen hører også gårder som Hassel og Rimul.

Også el-gårdene er visstnok blitt bygd av jotner som tilhørte de gamle stammer elivioner, alver (ellefolk) og uller; alle har grunnfaktoren el i sine navn. Det sammer er tilfelle med de nærstående teler, som vi har spor etter ikke bare i Telemark, men også andre steder i landet der det er navn som Teldalen, Telnes osv.

Enda mer utbredt er lo-navnene. Vi setter fram den hypotese at likesom vin-navnene kommer av Jovin, er -lo avledet av Elo (jfr. hebraisk Eloah). E i gudsnavnet kan nemlig falle vekk. Det ser vi f. eks. ved å sammenlikne stammenavnene elivioner og levioner. De gamle kongsnavn Lodvig og Lovise, som består av begge de hellige stavelser lo og vi, har likeens mistet en e (jfr. fransk Heloise av Elo-vi-se). Den samme lydutvikling skal vi siden vise i flere norrøne mytologiske navn, slike som Lovn av Elo-vin. Av landskapsnavn kan

nevnes Lo-foten, som betyr Guds (Elos) fot.

Arkeologene og språkgranskerne hevder at lo er en parallell til vin og betyr en fruktbar slette. Og det kan være rett nok. Men forklaringen er her den samme som for vin-navnene: De innvandrerne som hadde gudsnavnet Elo til legitimasjon, vigslet sletta der de bygde seg hus og hov, til sin Gud, Elo eller Lo. Når jotnene bygde landet med sin guddommelige lov, brukte vin-folkene uttrykket Ve. Men lo-folkene skapte det ordet som er blitt stående i norsk språk: Lov (av Elove).

Gårdene kalte de dels rett og slett Lo (Loe). Men atter møter vi de vanlige sammensetninger: Svarende til Veel og Viul finner vi her Velo, Valo og Warlo (Vearlo). Blant de mer kjente lo-navnene nevner vi Oslo. Da skipsfolket æserne (oserne) kom til landet med båtene sine, søkte de til gode båtplasser ved elveosene. Ordet os har navn etter dem, likesom elv er kalt etter alvene. Da æserne kom til Viken, drog de inn fjorden og slo seg ned på sletta (loa) ved elveosene, og stedet ble kalt Oslo.

På grunnlag av den siste stavelsen i Elohim er him- eller heim-navnene dannet. Disse har visstnok sammenheng med de jotunstammer som ble kalt himer (jfr. kimbrerne). I Danmark har de bl.a. satt navn på Himmerland og Limfjorden. I Norge stammer et stort antall gårder av den eldste bosetting fra dem. Nest etter vin-gårdene er heimgårdene de som er sterkest representert.

Bygdemålsuttalen i Norge er mange steder Hem eller Him, således både på Østlandet og i Ryfylke. Ims, Imsland, T-ime, Imerslund inneholder jotunnavnene Ymer, Hyme og Mime, men alle disse navn kommer av Hime eller Elohim.

Det er betagende å tenke på at våre gamle jotunfedre med heimen mente et sted som var helliget til den sanne Gud og derfor velsignet av ham. Av den grunn var den et sted hvor de kunne trives (una); slik oppstod navn som Unheim. Navnesammensetningene kan ellers ende på him, -heim, -em, -im, -um. Også her møter vi de andre hellige stavelser som første ledd: Veem, Veum (av Ve-heim), Vinheim; Jessheim av Jevsheim, og fra seinere tid Asheim.

De innvandrerne vi har funnet spor etter i gårdsnavn på -el, -lo og him kom til norden som fredelige frender av de landnåmsmenn som bygde vin-gårdene. Alle tilhørte de den israelittiske-gotiske folkegruppe, som dyrket Allheimsdrotten og bygde samfunnet med hans hellige lov.

Det heraldiske løvemerket i Israel og i Norden

De beviser for en israelittisk innvandring i Norden som vi har trukket fram fra navnekulturen, kan ytterligere stadfestes ved annet granskningsmateriale. Vi vil nå belyse emnet ved en liten heraldisk undersøkelse.

I israelittisk religion var det som kjent utenkelig å gjøre seg noe bilde av guddommen i menneskeskikkelse. Det samme sier Tacitus om de gotiske stammer i Norden. Derimot ser en av G.T. at forskjellige attributter eller egenskaper hos Gud kan symboliseres ved dyreskikkelser.

Oksen (kua eller kalven) er velkjent som guddomssymbol. Ørnen spiller også en stor rolle som våpenmerke hos forskjellige folk. Ved siden av disse opptrer i Israel løva, et bilde på kraft (2 Sam. 1.23), derfor også tegnet på Guds allmakt. I Jes. 38,13 sammenlignes Gud med en løve. Og i følge 1 kong. 7,29.36 hadde kopperfotstykkene i Salomos tempel bilder av løver, okser og kjeruber. I Esekiels syner fremstilles kjerubene som skikkelser med 4 ansikter: menneske, løve, okse, ørn. Ansiktene symboliserer 4 egenskaper hos Gud, henholdsvis visdom, allmakt, styrke og høyhet.

Det er særlig løvefiguren vi fester oss ved her. I samsvar med løvesymbolikken ser vi at navnet Ariel (Guds løve) brukes som israelittiske navn, både om personer (Esr. 8,16) og om byen Jerusalem (Jes. 29,2 ff.), men også som nemning på brennofferalteret (Esek. 43,15). I kristen tid ble «Løven av Juda» et uttrykk for Kristus (Joh. åpenb. 5,5 etter 1 Mos. 49).

Også i England og Norden møter vi løven som heraldisk merke. Det engelske våpenskjoldet har en stor løve og enhjørningen eller villoksen med flere småløver. Og dette skal stamme fra førkristelig tid. «The National Message» opplyser at dette våpenskjoldet skriver seg fra Israels 12 stammer. Villoksen var Efraims merke. Benjamin hadde en ulv, og de 10 andre stammene hadde en løve.

De kongelige norske, danske og svenske våpenskjold har også løvemerket. Tidligere mente en at løvefiguren i det norske riksvåpen stammet fra Magnus Berrføtt, som skulle ha antatt det på et tog til Skottland. Men ingen historiker vil vel lenger hevde dette synet. Det er nemlig på det rene at løvefiguren var heraldisk merke hos de nordiske folk allerede på Kristi tid. Tacitus nevner at symbolet på gudemoren hos «germanerne» var en løve (se «folk og segner i germania» ved Halvdan Koht). Men løveproblemet synes — rimelig nok — å volde vanskeligheter for nordiske forngranskere, både hva tidfestingen og den vitenskapelige tolkingen av fenomenet angår.

På Vang-steinen, Valdres, står denne runeinnskriften: «Gåses sønner reiste denne stein etter Gunnar (sin) bror». På flatsiden av steinen er tegnet et mangslungent ornament i såkalt Ringeriksstil: en stilisert løve, sjelden vakkert og sikkert risset inn i steinen.

Professor Bugge tidfester runene til 1000- tallet etter Kristus. Noen tror at her kan foreligge kristen påvirkning. Men Valdres ble kristnet først i 1023, og da bare ved et kortere besøk av Olav Haraldson. For å få dette til å rime, lager Bertil Almgren den hypotesen at ornamentet med løvefiguren kan være hogd av kong Olavs menn, og at det kanskje skulle være portal til kirken. Han tror at den kirken som Olav bygde, er blitt revet ned av de hedenske valdriser, og at Gåses sønner etterpå har reist steinen til minne om Gunnar. Denne hypotese er lite trolig. Nei, løven og ornamentene viser gammel tradisjon hos valdrisene.

Dr. Dannevig Hauge har fortalt meg at alderen på Vangsteinen nå ansees for å være fra det 9 århundre, altså fra årene mellom 800 og 900 e.Kr. Noen innflytelse av kristen påvirkning skulle således være lite sannsynlig i det heden-

Vang-steinen med løvefiguren

ske Valdres på den tid.

Løvesymbolet i Norden er ennå for lite undersøkt. Men Vang-steinen er i hvert fall ikke noe enestående eksempel. Vi nevner i denne sammenheng portalen til Urnes stavkirke, som viser oss en løve i kamp med noen utysker. Den representerer en høyt utviklet treskurdkultur. Slikt kan ikke utvikles på et par generasjoner. Det forutsetter sekellangt arbeid med ornamentikken. Tradisjonen går nok tilbake til den tid da gudshuset var det hellige Ve eller hovet. At motivet er mye eldre enn kristendommen, viser portaler fra andre norske stavkirker med motiv fra den gamle myten om kampen mellom Sigurd Fåvnesbane, Regin og draken.

I Universitetets oldsaksamling, Oslo, er der satt opp en monter hvori finnes 3 dyrehoder fra Osebergfunnet (kopier). Der står å lese om disse på platen:

«De rikt utskårne dyrehodestolper utgjør et særlig betydningsfullt materiale fra Osebergfunnets gravgods. Hva de derimot har vært anvendt til er noe usikkert — trolig har de vel, som så meget annet i dette funn, vært brukt ved religiøse seremonier».

Det er lett å se at de to av hodene må forestille løvehoder. Det tredje har menneskelignende tenner. Alle disse har nok vært brukt som symbol for tidligere tiders «høgste Gud» i Norden. Og denne kultus har holdt seg like til Osebergdronningens tid.

Etter vårt syn representerer løvefiguren i disse tilfelle ikke «Løven av Juda» (Kristus), men Israels løve som ætlinger av de 10 stammer har brakt med seg hit opp. Det er det gamle symbol på den høyeste Gud, El Jahve.

Heraldikkens vitnesbyrd blir igjen støttet av språklige beviser. Harri, et gotisk ord for herre, kan komme av det hebraiske ari. Den foranstilte h er tegnet for det høye og hellige, som vi møter så ofte. (Ha kan også være den

bestemte artikkel i hebraisk)[1]. Det norske høvdings- og kongsnavn Harald har rimeligvis sitt opphav i det israelittiske Ariel, men kan også henge sammen med Har-el («Guds berg»). Som før nevnt betegnet Ariel brennofferalteret; men toppen av høyalteret hette harel. Vi mener videre at det gammelnorske ord for offersted, horg (harg eller horj) går tilbake til et israelittisk har-jo, synonym til Har-el. Også andre nordiske person- og gårdsnavn bygger på stammen ar eller ari: ariovist, Arild, Harildstad, horve, Jarel, arne, Arve (Ari-ve). I Konjevs-ættene er slike vigslede navn blitt bevart.

I Rigspula, der Rig eller Heimdal som den befruktende besøker våre fedre og forteller om vårt opphav, er det tydelig å merke at Jarl rangerer foran eller er likeverdig med Konung.

Vi vet nå at «Guds løve» har vært disse ætters symbol eller deres heraldiske merke, samtidig som de var prester for «høgste Gud». Det ligger derfor nær å anta at nemninga Jarel kan komme av «Guds berg» (høyalteret) eller av «Guds løve» – Ariel.

Titelen Jarl kan komme av en sammendragning av Ja(ve) ar-el. Og det behøver ikke å stå i noen motsetning til at dette ord blant jødene (på hebraisk) har fått betydningen — uomskåren — tvertimot:

Disse høvdinger av israels ætt som kalte seg Jarel var uomskårne og derfor fikk ordet denne betydning mellom jødene.

Selve ordene for «løve» i de nordiske språk har stor betydning i denne sammenhengen. De er ikke direkte avledet av hebraisk «ari», men av ulike former for navnet på den høyeste Gud! Det svenske lejon (likesom det engelske lion) kommer av Eljon. Løve i norsk og dansk er dannet av Elo-ve (en variant til Eli-ve, jfr. hebraisk Eloah). Eliveonene og deres frender, som førte med seg dyrkelsen av den høyeste Gud og vørnaden for hans hellige lov (Elo-ve), brukte også løven som gudssymbol og betegnet derfor selve dyrefiguren med El Jahves navn. At ordet «ari» for løve kom ut av bruk i Norden, skyldes den enkle omstendighet at her ikke fantes noen ari som villdyr. Ordet ble bare brukt i forbindelse med gudssymbolet, og her kom etter hvert de vanligste gudsnemninger til å dominere: Eljon og Elove.

Edda nevner andre navn av samme rot. Lovarætten er Eloves ætt, de som hadde Elove eller Lovn til Gud og lovgiver. Loke kalles i Edda for Lauvøysonen. Dette forklares gjerne slik at han var sønn av jotunkvinnen Lauvøy. Men det kan bero på en mistydning av folkevandringstidens aser. Egentlig var han nok en «løvesønn». Han representert jotunguden, og derfor kan han ha løven til attributt. En annen sak er at navnet kan ha sammenheng med løv, gammelnorsk laufr. Det var jo i de hellige lunder (med lauvtrær) at guden ble «lovet» (tilbedt). Vi har flere slike «gudøyer» eller «løvøyer» i Norden. Her sang de gamle innvandrere sine lovsanger til Eloves pris.

Endelig vil vi nevne at løvesymbolet og den sakrale bruk av ordet «ari» visstnok gir forklaring på det gåtefulle og ofte misbrukte ord «arisk» (ariske folk osv.). Det er dårlig grunnlag for den ariermyten som vil knytte betegnelsen til

de indoeuropeiske folkestammer i motsetning til de semittiske. Kong Dareios skrev på sin minnestein at han var en achemenide, en meder og en ari av arisk ætt. Dette må bety at han var av blandet blod, og det var han øyensynlig stolt av. En ari av arisk ætt kan bety en løve av løveætt, dvs. av det folk som hadde løven til heraldisk symbol: Israels stammer i landflyktighet. Fordi «ari» på så mange måter var knyttet til det hellige kan israelittene i bortføringstiden ha brukt det som folkenavn. At stammer og folk kalte seg etter sin guddom eller et heraldisk gudssymbol, er vel kjent. Kjernen i myten om arierne kan derfor godt være «Guds løvefolk», Jahve-folket i Media. Esters bok gir oss en pekepinn om den blodsblanding som foregikk i de «ariske» land. Jødinnen Ester ble dronning i Media, gift med kong Ahasverus. Dette stadfester vårt syn på folkevandringene: De «ariere» som kom til de nordiske land, var i større og mindre mon av israelittisk opprinnelse.

Odinsdyrkerne — aserne — hadde ravnene og ørnen som guddommelig symbol, mens goterne hadde Ariel eller «Guds løve» samt Ormen. Løvesymbolet ble kalt enten Løve eller Lejon, etter gudsnevninga Elove eller Eljon. Men løvesymbolet ble i asernes fantasi og mytologi — slik vi kjenner den fra Edda — til «det store dyr»: Fenre, Fenres-ulven. Favnes (Fader Jovin) guddommelige symbol ble av aserne kalt opp etter Favne: Fains eller Fenres ulv.

Goternes hellige orm, som vi kan kalle «gotormen» på grunn av at Gotorm og Gutorm finnes som høvdingsnavn, ble av aserne omdiktet til uhyret Midgardsormen. Men ormen var et av goternes hellige symboler, kanskje det aller helligste. Både Sigurd Favnesbanes og Ragnar Lodbroks saga forteller om deres kamp mot ormen, «gotormen», som i Uppsala sannsynligvis var utskåret og «voktet» hovet der – ifølge nevnte historiske tradisjon.

I *Norges kirkes historie* av Ivar Welle finnes et bilde som forestiller en orm der går foran noen krigere. Det må være en feil når det nevnte verk står under dette bildet at «ormen går foran krigerne til Asgard» eller Valhall. I så fall måtte deres «fylgje» ha vært en ravn eller en ørn. Men dette forestiller ikke aserne, de var knapt nok kommet til Norden da dette bilde ble laget, men bildet forestiller gotiske «Dygve Drottir» på vei mot Gimle — Gotims El eller Him-el. (Gimle betyr den skinnende Himmel.) Disse gotiske «DygVe Drottir» eller Dyg-Ves kongelige ætt, hadde Hel som sin himmelske Gud, mens aserne degraderte ham til å være jotunkvinnen Hel i Helheimen. Gotormen er sannsynligvis også en arv fra goternes israelittiske forfedres ormekultus — som går like tilbake til da Moses (nevnt som Modshogne i Edda?) «oppreiste ormen i ørkenen» som frelsende symbol. Som guddommelig symbol har ormen tradisjoner enda lengre tilbake i tiden. (Ormekultus.)

Kilder:

[1]) Konf. runa hagal — (Hachal) og Hakkon.

Semittiske skriftminner i Norge

Det ville selvsagt ha den største verdi for vår undersøkelse om de resultater vi hittil har nådd, kunne stadfestes ved innskrifter fra de fjerne århundrer da jotnene bygde landet. Muligens kan arkeologene ennå gjøre funn av den art. Men de de eldste runeinnskrifter vi kjenner, stammer fra tiden omkr, 200 e.Kr. og framover, altså fra den perioden da nye folkevandringer tok til. De er skrevet med de såkalte eldre runer, og disse tegnene er allerede meget forskjellig fra de semittiske. Språket er urnordisk, altså en «germansk» språkform, som ikke kan fortelle oss stort om folkenes semittiske opprinnelse.

Vi antar at de urnordiske runeinnskriftene stammer fra frendefolk av jotnene som i flere århundrer hadde oppholdt seg sør ved Svartehavet, der språket var blitt mer og mer arisert, og skrifttegnene hadde gjennomgått en lengre utvikling bort fra det semittiske (arameiske) grunnlag. De eldste kjente runeinnskrifter stammer fra den samme kulturkrets som den før omtalte Pietrassaringen med inskripsjonen Gutaniowihailag. På et tilsvarende trinn stod også de skythiske aser da de kom til Norden.

Men vi har jo hevdet at også de guter som allerede om lag 500 f.Kr. drog mer beinveges til Skandinavia, hadde med seg den kulturskatt som bokstavskriften er. En kunne da vente at de hadde bevart den semittiske kvadratskrift i en mindre endret form. Det er virkelig ting som støtter denne hypotesen. Vi skal nå omtale noen merkelige skriftminner som vi mener kan forklares best som levninger av hebraisk skrift.

Norsk Arkeologisk Forenings årbok «Viking» er alltid av stor interesse. I årboka for 1940 skriver Dr. Johs Bøe en ganske sensasjonell artikkel om «En helligdom med malte veggbilder i Hardanger». Det er merkelige ting arkeologene har å vise oss fra Geitehelleren på Årsand i Hardanger. Særlig god er den store fargelagte tegningen av en mannsfigur med strålekrans omkring hodet. Dr. Bøe synes at noen av figurene minner om Delfoi, det gamle orakeltemplet i Hellas, og han mener det må stamme fra 250–300 e.Kr. Men han undrer seg over alle korsene, ringene og firkantene med og uten kors i. Vi mener at vinklene og firkantene tyder på at tegneren har hatt kjennskap til hebraisk kvadratskrift eller symbolske tegn som går tilbake til slik skrift.

Ja, levninger fra jotnenes skrift synes å ha holdt seg i folketradisjonen som magiske tegn langt opp gjennom kristen tid. I bygdeboka *Ørsta* av Ivar Myklebust finner vi under kjeldeskrifter 277 og 279 en eiendommelig kvadratskrift. Først et alfabet som astronomen Rasmus Lievåg, d. 1811, har skrevet av med tilføyelse av denne merknaden: «Ovenstående alfabet er med muligste flid avskrevet saaledes som jeg har fundet det, og kaldes av den gamle skribent: det mørke alfabet; men jeg vet ikke hos hvem det bruges eller om det er ret kaldet.»

At det har eksistert en «sunnmørshebraisk» skrift med eldgamle tradisjoner, stadfester det andre av de nevnte kjeldeskrifter, et udatert brev fra S. Aarflot i Universitetets Oldsaksamlings arkiv.

Brevet gjengir følgende «runevess»:

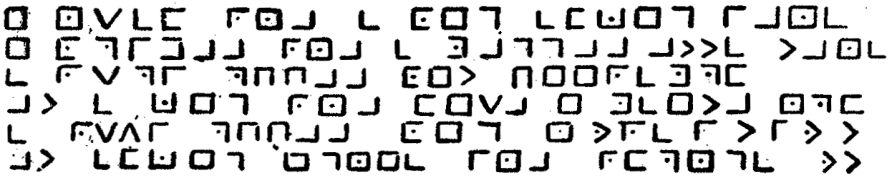

Om denne «runevess», som «blant mer gammelt blandingskram ble funnet på gården Folstad,» får vi i brevet sådan forklaring:

«Det var i gamle tider husmoderens strenge pligt at bevare ilden, og feilede de derudi, var de underkastet hele familiens (husfolkets) irettesettelse, thi ild maatte man den tid altid have og i en hast vide at faa optænd især, som da ikke sjelden, naar nattevandrere eller røvere ankom.

Nogle som man har givet navn af indført blev sligt paatreri ei mere brugt? (at sige, som de vilde være bekjendt). Men neppe alt saa hastigt glemt, af saa meget alskens tøiteri som oldtiden havde hævdet.»[1]

Ved å undersøke gamle bumerker kan vi nok også finne tegn som går tilbake til semittiske-gotiske runer. Alle sakkyndige er i hvert fall enige om at bumerkene bygger på runer og har tusenårs tradisjoner. I Kvinnheradsboka som overlærer Arne Stuland har skrevet, finner vi flere særvorne bumerker:

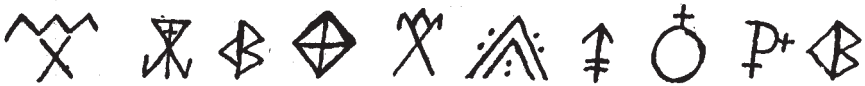

Paatrekierringer skulde besidde den kunst at rune ilden naar de ragede den (gjemte gløderne i en varm og tør askehob) og medens de tilklappede asken med sin Rakafidl mumlede for sig selv, saadant som nedenfor er for løiers skyld optegnet.

Det synes de maatte indbilde sig at ilden skulde være saa sikker og vel gjemt, som de besvor den ved sine mest skjulte og gjemte dele. Imidlertid heder det om denne saavel som om en anden plump paatringsvess som mændene runede over deres koner naar de vilde selv hen paa lang reyse, for at ingen slem gjæst skulde imedens forføre deres koner, etc. At siden Christendommen blev

Her ser vi tegn som er nedarvet fra de gamle gotiske Jahve-dyrkere: Gavelen med prikker (jav-el). Solringen med kors som var merke til høgættede, gjæve menn. Dernest et merke som minner mye om Kristus-monogrammet, avledet av Alruna, som var tegnet på Allheimsdrotten,Elohim. Ellers er det en rekke trekanter som minner om det hellige Ve.

Kilder:

[1]) Dette avsnitt må stå for sitt verd. Mest sannsynlig er det at «den sunnmørs-hebraiske» skrift er kommet med en lærd prelat til Sunnmøre.

Hva nåtidens språk har bevart

I den prinsippielle utgreiing om navnekulturen har vi nevnt noen norske ord som kan ha sin rot i hebraisk språk. Og siden har vi gjennom hele undersøkelsen påvist navn som er bygd opp av grunnfaktorer fra israelittisk-gotiske gudsnavn. Vi skal nå sette opp en liste over viktige ord av begge disse kategorier som ennå lever i språket.

Bar er et semittisk ord for korn. I sin tolkning av Skirnes-mål (Edda, side 243), forklarer Mortensson-Egnund stedsnavnet Barre (lunden der Frøy og Gjerd skulle møtes) som «kornøy». Hos Snorre heter det Barrøy. Oversettelsen passer godt i denne fruktbarhetsmyten. Barrøy heter det flere steder i Norge den dag i dag, og vi føyer til noen andre navn av samme rot: Barlaup, Barsnes, Barstad, Tanbar (den gamle uttalen av Tandberg, en særs god korngård i Norderhov).

Det hebraiske *bar* er bevart i flere norske ord som har noe med korn å gjøre. Bara sier de på Vestlandet om kornbinga og andre steder har vi uttrykket barstue, Barfrø, et foreldet ord for vakttårn, en forskansning på et fjell, var egentlig et sted der de brakte kornet i sikkerhet under folkevandringstidens kamper. *Bar* kunne også brukes om annen mat som de tydde til for å livberge seg, f. eks. bær. Den germanske adelstitel baron betegner opprinnelig mannen som stor korndyrker eller godseier. I semittiske språk må *bar* være brukt i videre betydning, ikke bare om grøden, men også om «livsfrukt», avkom. Det arameiske *bar* betyr sønn. Derav kommer vårt ord barn og verbet bære, likeens barm, det bærende, som både har fått betydningen «moderskjød» og bryst.

Hvordan hebr. jarel er blitt til norsk jarl er før forklart, likeså Kohen Jahve eller Konjev til konge eller kongje. Feminin-formen kone er dannet av kohen (konr) likesom frue av Frøy (frauja).

Et annet viktig nordisk ord — Knut er dannet av Kon-Jut. Det er sammendratt til Knut og nut.

Jorda er også et ord av semittisk opphav. Språkvitenskapen vil riktignok si at jor- ikke er opphavelig, men dannet ved «brytning» av er-, som foreligger i got, airpa og tysk Erde. Men mot denne påstand kan en hevde at både jor, ar (er) og ra er eldgamle sideformer. Egyptisk har ra, hebraisk vanligvis ar- i formen ares eller eres. Men H. Ludin Jansen har meddelt meg muntlig at elvenavnet Jordan (hebr. Jarden, egyp. Ja-ra-duna) betyr vann (dan) som kommer opp av jorda (jar). Vi mener derfor at her er sammenheng mellom semittisk og nordisk. i norsk har vi forresten både jord, ar (aur) og ra.

I tysk har en ennå bevart ordene raten (gjette) og Rätsel (gåte). Dette er ord av samme rot som Rata mund i håvamål, v. 106. Mortensson-Egnund setter «rat» i forbindelse med det hebraiske ordet raz, som betyr løyndom, mysterium.

Voluspå kan bety Eloves spådom (Volva — Elove).

En fordomsfri sammenliknende språkgransking kunne sikkert finne flere ord av semittisk opphav enn vi kan trekke fram her. Men betingelsen er at en oppgir illusjonen om at trylleordet

«arisk» kan løse alle germanske språkproblemer.

Med største troskap har de nordiske språk bevart de hellige stavelser i gudsnavnene. De er ennå lett kjennelige i en rekke uttrykk for livsviktige ting og begreper, som de gamle satte i forbindelse med guddommen, den allmektige skapende og livgivende.

Naturens fenomener og krefter er «signert» av Gud», særlig det som vekker kjenslen av noe veldig og strålende eller noe gruvekkende. Himmelen kommer av Elohim, og havet av den høye Ve. Fjell (ga. no. fjall) minner både om Ja og El. Noe skinnende og guddommelig var det over en jøkel, ga. no. jokul (Jo og El). Ljos er dannet av El og Jo; lyset er jo også i Bibelen det fineste symbol for Gud. Hellig var derfor ilden (elden) og logen (logje av Elo-jev). Lyn (ljon) kommer som før nevnt av Eljon, og torden henger visstnok sammen med lovguden; det norske lov kommer av Elo-ve, og på hebraisk heter det Thora. Et juv eller gjel i norsk fjellandskap gav de gamle jotner tokken av noe uhyggelig stort og mektig, noe guddommelig. Derfor laget de ordet juv av jovi (jfr. stedsnavn som Juveren og Juvland) og gjel av El. Adel og edel likeså. Juvel er vigslet både av Jev og El.

I planteverdenen satte de særlig hellige navn på nyttevekster som kunne tjene livbergingen, og trær som vitnet om stor livskraft. Vi nevner en del eksempler: Alge (en spiselig sort), lav, lauv, aldatre (dialektord for frukttre), alm (dansk) elm; almebark kan spises), asal, hassel, selje, vidje, vier. Også det fineste av lauvtrærne, bjørka, inneholder nok stavelsen jo. Rogna derimot er vigslet til Rogne eller Rakne Odin. Fordi de regnet lauvtrærne for særlig hellige, hadde de også i Norden hellige lunder; lund eller lond kan avledes av Elo. Og ve-bandet omkring det fredede tingsted bestod av lauvtrær.

Matnyttige dyr var også en guds velsignelse; derfor vigslet de dem med elnavn. Langs kysten spiste de skjel, sel, sild, makrell, alke. Blant skogsdyrene kan nevnes elg, ofte uttalt elj, dansk elsdyr. Melk kan komme av det arameiske Melek (konge) og kan bety «kongelig», mens jomme (rømme) og gome viser gudevigslinger til Jom

Ord som har med fruktbarhet og kjærlighet å gjøre: kvinne, elske, beile (bele) gifte (av jev), engelsk: love (elske), jona og vina (bygdemålsord for elskhugsleik hos fuglene), ale (gotisk aljan, norske bygdemål: elja); vinna (f. eks. vårvinna), lo, låven. Venn (ga. no. vinr) er den som en er knyttet til med hellige band, kjærligheten har sitt fredede sted i heimen (av -him). Ordet svein kommer av is-vein: Guds mann. (Hebraisk is eller isj betyr mann.)

Abstrakter og verb som forteller om livskraft og styrke: Livet og leve kommer av Eli-ve. Helse og sjel er el-ord, mens vilje (got. vilja) inneholder både ve, el (il) og ja (jev). Å gjeva er likesom adj. gjæv laget av grunnfaktoren Jev; å vinne av Vin, men sigra og signe av Sige-Odin. Å love er å gi Gud (Elo-ve) æren eller å forsikre noe i Elo-ves navn.

Stadfestingsordene ja, jo og jau svarer til Jahve, jovin og Jaum. Når en skulle bekrefte noe eller avlegge et løfte, pleide en nemlig å ta Gud til vitne eller sverge ved noe hellig.

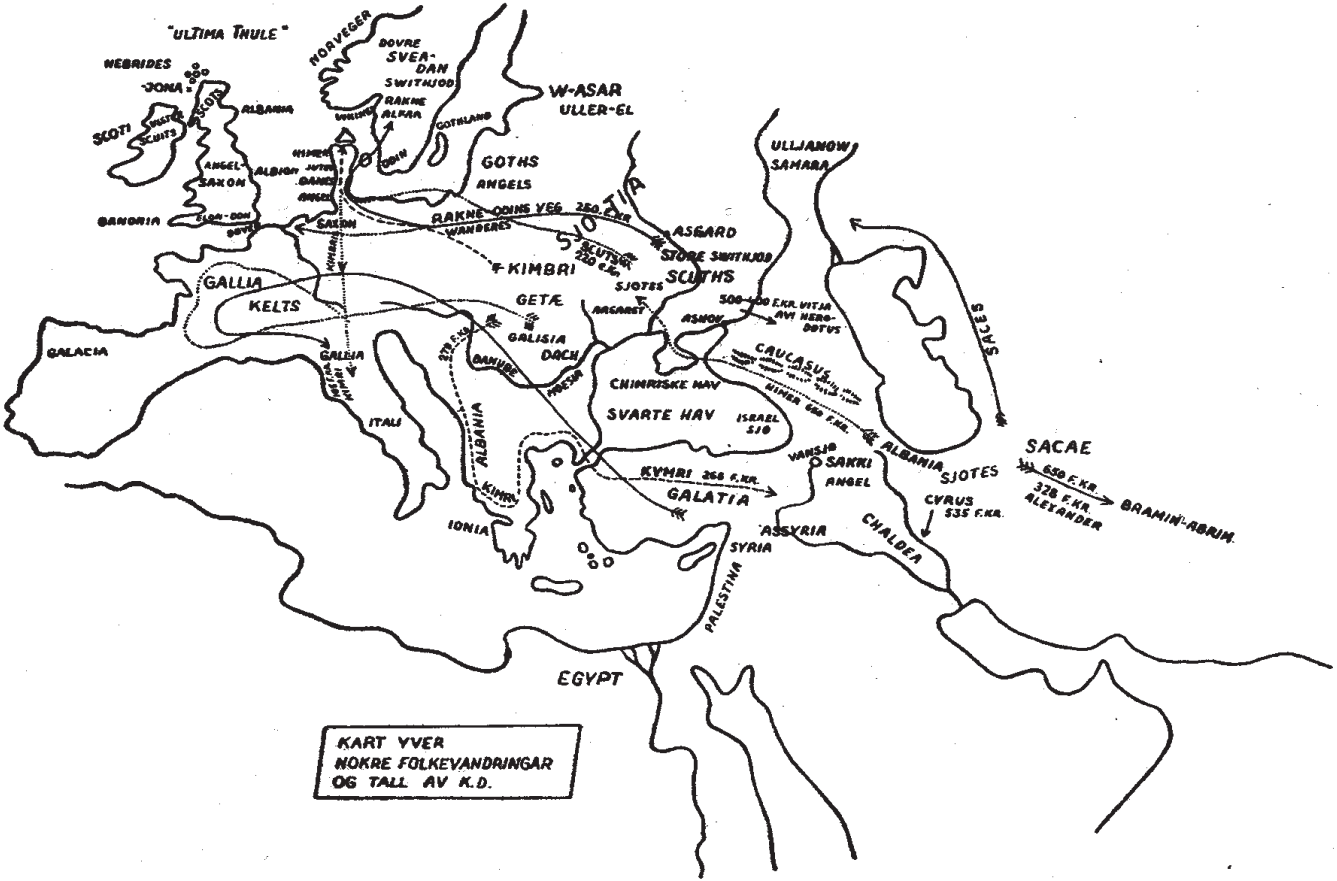

KART YVER
NOKRE FOLKEVANDRINGAR
OG TALL AV K.D.

Adjektiver som gir uttrykk for noe guddommelig, mektig eller godt: hellig; hel, (heil), gjev, god, vel, ljuv og ljuvleg.

Flere stavelser hvor vi finner igjen grunnfaktorer fra de israelittiske gudsnavn, vil saktens språkvitenskapen redusere til alminnelige «avledningssuffikser» som brukes under orddannelsen. Dermed vil man ha sagt at det til ordenes røtter føyes endelser som har en viss funksjon, men ingen bestemt betydning. Dette syn er etter vår mening utilstrekkelig til å forklare ordenes tilblivelsesprosess. I gammel tid spilte det sakrale en overordentlig stor rolle, også i språket. suffiksene er nettopp hellige ordbrokker som er alminnelig nyttet under oppbyggingen av språket.

Når det gjelder hovedordene, substantiver og verb, kan mange av de viktigste suffikser i norrønt mål indentifiseres med de avkortinger av Gudsnavnene som vi har støtt på så ofte: -ja, -jon (-on, -an); -in, -ina, -na, -ni kan føres tilbake til -vin, som også i stedsnavnene har gjennomgått mange lydendringer. -l, -la, -lo, -ila, -ala, -ula er alt sammen varianter av gudsnavnet El (Elo).

På denne måten har en rekke av de ord vi bruker den dag i dag, mer eller mindre tydelig bevart minner fra den tid israelittiske tradisjoner var levende i goternes kultur.

Rakne Odin og Rekkerfolket

Den lange fredelige epoke i nordiske goters samfunnsliv ble avbrutt av en stormfull tid, som førte store omveltninger med seg. Folkene sør ved Svartehavet, fra Kaukasus til Karpaterne, kom i bevegelse. Fra øst hadde gang på gang asiatiske stammer trengt over Volga, og i det 3. og 4. århundre e.Kr. økte presset fra øst, mens romerne i vest prøvde å stenge fremmede ute fra sitt rike. Med hunernes framrykking mot slutten av det 4. årh. ble folkestrømmen så sterk at sperringene ble brutt, og det ene folket etter det andre veltet innover Romerriket.

Men ennå før storflommen kom, hadde en del av folkene i Sør-øst-Europa vært kloke nok til å komme seg unna og ta veien nordover. Blant disse treffer vi igjen ættlinger av de israelittiske aser og guter som var blitt skyther eller massagetæ. De brøt opp fra Skythia, Kaukasustraktene og Ashov og vandret de samme veier som deres frender goterne i sin tid hadde fulgt.

Under den lange atskillelsen hadde frendefolkene fjernet seg langt fra hverandre. De skythiske aser ble som nevnt, sterkt oppblandet med folk som hadde andre språk og rasemerker, og utviklet seg til et barskt krigerfolk. Hos de ledende innenfor dette sammensatte folk var likevel det israelittiske preg ikke fullstendig utslettet, og slektskapet mellom aser og jotner var ikke gått helt i glemmeboka.

Føreren for aserne var den navngjetne Odin, den enøyde, men framsynte høvding, som lever mektig videre i den mytiske tradisjon. I følge Snorre hadde Odin rådd i landet østafor Don (Tanakvisl) og hadde svære eiendommer sønnafor den store fjellgarden (Kaukasus). Også Beovulfskvadet nevner at Odin og folkene hans var på vandring i Geata (Getæ) eller Gotaland. Av andre engelske og skotske kilder, gamle

krøniker og folkevandringssagn, får en vite at skottene er identiske med et folk som ble kalt «wanderers», dvs. vandrefolk. Navnet skotter eller skytter fikk de fordi de kom fra Skythia.

Under Odins førerskap kom «vandrerne» først til Balticum (Østersjølandene). Dernest bodde de en tid blant angler og sakser i Germania, inntil en del av dem drog over til Britannia. A.B. Grimaldi sier i «History of the Anglo-Saxons» (sitert etter Rawson: *Life Understood* s. 419): «Vår kongefamilies nedstamming fra den kongelige linje i Juda er ingen ny oppdagelse. De saksiske konger førte sin ætt tilbake til Odin, som igjen førte sin ætt tilbake til David. Det kan en se av et meget gammelt manuskript i Heralds College, London.»

Hovedstrømmen av disse skythiske «wanderers» gikk imidlertid — fremdeles under førerskap av Odin — fra traktene ved Elben nordover gjennom Reid-Gotland (Danmark) til Sverige og Norge. På det de her hadde, kaltes de «rekker», dvs. folk som rak omkring. Føreren ble kalt Rakne, et ord som like ens kan avledes av reka. Mange stedsnavn minner om Rakne Odin og rekkerfolket: Rakkestad, Rekebu, kaldrekstad, Reksteren osv. Kvadet om Halv og rekkerne hans har særlig interesse. Halv er den eneste rent norske sagnkjempe som det er diktet kvad om. (Se «Soga um Halv og Halvsrekkarane, umsett av Olava og Albert Joleik.)

Enkelte bibelgranskere mener at en profetisk skildring av Odin, som «den dårlige hyrde i Israel» har vi i Sakarias 11,15–17. «Ve den dårlige hyrde som forlater fårene! Sverd over hans arm og over hans høyre øye! Hans arm skal visne bort, og hans høyre øye skal bli utslukket» (v. 17). Også i Edda er han framstilt som enøyd; han hadde måttet pantsette sitt ene øye til jotunguden Mime (Elohim). Et av Odins mytiske navn i Edda er Band. Se også «stav Band», i Sakarias 11.

En annen nemning på Odin var Sige, som betyr omtrent det samme som Rakne (reka og siga). Sigtuna i Sverige ble et hovedsete for Sige-Odin. Verb som signa og sigra kommer av dette navnet, likeså navn som Sigurd og Signe. Mest ble likevel roten reka brukt til å lage motenavn for konger og høvdinger og andre storfolk i den tiden: Rakne, Rane, Røkk, Regin, Eirek (Erik), Ålrek (Olrek, Ulrik), Ragnar, Ragnvald, Ragna, Ragnhild.

Historikerne vet lite bestemt å fortelle om folkevandringstiden i Norge. Men det er ingen tvil om at vårt land er blitt sterkt berørt av omveltningene i denne tiden. Tydelige vitnesbyrd om stort innrykk av krigerske folkestammer har vi i de mange bygdeborger rundt omkring i landet. Oppe på bortgjemte og vanskelig tilgjengelige åser har de eldre gotiske innbyggere reist murer og forskansninger til vern mot angriperne. Med folk og fe og gods har de tydd opp på borgene. Men i det lange løp kunne de ikke stå seg mot de militært sett overlegne innvandrere av rekkerfolket.

Seierherrene har oftest slått mennene i hjel og tatt gårdene og kvinnene deres. Men en del av de overvunne rømte unna til mer avsidesliggende bygder; i mytologien går derfor jotnene igjen som mørkemakter og troll i Utgard. Andre av de opprinnelige innbyggere har inngått forlik med sine fiender og

Dronning Ragnhilds drøm (etter Erik Werenskiolds tegning i Snorre)

er blitt tatt opp i rekkerfolkets samfunn. Et minne om en slik utvikling har vi i mytologiens beretning om vanerne, som hadde vært i krig med æserne, men sluttet fred med dem og om Njord som med sine to barn Frøy og Frøya ble opptatt blant æserne.

En har grunn til å spørre om vi ikke også har minner fra denne folkevandringstiden i form av gravhauger. Høsten 1939 var vi fire venner sammen og så på utgravningen av Raknehaugen i Ullensaker. Den veldige haugen gav oss en anelse om at vi her har noe mer enn en vanlig «kjempehaug» over en fylkeskonge fra det 7. eller 8. århundre. Det vi fikk se av utgravningen, den eiendommelige konstruktive oppbygging av tre pyramider av tømmerstokker utenom hverandre med jordlag imellom, og den dominerende plaseringen haugen har fått, gav oss en følelse av at vi stod overfor noe enestående i vår historie. Det måtte være et monument over en viktig epoke i det norske, kanskje det nordiske folkelivet.

Vi kunne tenke oss at en vikingkonge som Ragnar Lodbrok, den mest navngjetne av dem alle, kunne få en slik haug. Men når vi gransker hans saga, finner vi at selv om riket hans nådde fra Viken i nord til Frisland i sør, så var hans hovedsete Leidra på Sjelland. Og sagaen sier at han mistet livet på en ferd til England eller Northumberland. Men Ragnar-navnet var mye brukt i hans ætt, og det synes å ha sammenheng med Rakne-navnet.

De gamle nordiske ættene skjoldunger, volsunger og niflunger førte sin ættetavle tilbake til Odin. De rådde i sørøstre delen av Norge og på de danske øyene. Ynglingene kom til landet fra Uppsala omkring 700. Det var først etter at de hadde giftet seg inn i storættene på denne siden av grensen og fått arv her, at de fikk fotfeste og makt.

Rakne-navnet finner vi i Den eldre Edda og da alltid som nemning på Odin. I Håvamål vers 142 kalles Odin Ragna-Ropt, og i Sigrdrivumål vers 21 nevnes Rognes vogn i betydningen Odins vogn.

Sagnene om Odin forteller at han rådde i landet nord for Gøta-elva. Etter at han var død på sotteseng, ble han merket med geirodd og hauglagt. Vi mener etter det som er sagt i det foregående, å kunne hevde at Raknehaugen i Ullensaker er gravmæle og ættehaug over Rakne-Odin, føreren for rekkerfolket i Norge. Den kan da tidfestes til om lag 350–400 e.Kr. Etter det sagnene forteller var Odin svært urolig i haugen; det var slikt leven at de måtte ta ham ut igjen og brenne ham. I Raknehaugen er det ikke funnet annet enn brannrester og et blystykke. Bly har fra eldgammel tid vært hjelpemiddel mot gjengangere og trollskap. Utgravningen stadfester således vår hypotese.

Både Torshaugen og Odinshaugen i Sigtuna har samme konstruksjon som Raknehaugen. Og nordens arkeologer synes nå å være enige om at de 3 innvendige pyramider må bety at de dyrket en «treenig guddom» på den tid da disse hauger ble bygd.

Høvdingen som ble gravlagt i Raknehaugen, er i virkeligheten bare en av flere som har båret navnet Odin. Dette er opprinnelig et gudsnavn. Hvis det er sant at også æserne hadde israelittisk blod i sine årer, er Odin antakelig

en forvansking av Jovin. I Grimmesmål vers 54 kalles Odin bl. a. Ovne, som kan ha utviklet seg av Jovin med bortfall av j. Som guden Odins (Jovins) prest og representant bar høvdingen hans navn, og etter døden kan han selv være blitt apoteosert. Guden og høvdingen går således i ett. Visstnok har det i folkevandringstiden vært flere høvdinger med dette navn, blant dem Sige-Odin i Sverige og Rakne-Odin i Norge. Både det tyske ordet Wodan og Regin (Rakne) og Sige er nemninger om føreren, han som går foran (av verbene vade, reka og siga).

Dyrkingen av de nye høvdingætters krigsgud slo ikke igjennom i Norden. Folk flest holdt seg til frukbarhetsguder som var personifikasjoner av forskjellige navn på goternes ene sanne Gud. En regner likevel med at en del stedsnavn hos oss er vigslet til Odin. Men de kan like godt være Jon-navn: Onsøy — Jonsøy, Ona — Jona (jfr. Iona i England), Onarheim — Jonarheim (med Jondal i nærheten).

Dr. Grieg har forklart navnet på gården Ljøgot, og tjernet ved Raknehaugen, at det kommer av «ljodgata», alfarveien. Det er lite trolig at våre forfedre kalte en av sine hovedgårder opp etter en slik sti, når en vet hvor omhyggelig de valgte sine navn. Vi mener at siste ledd i Ljø-got kommer av stammenavnet -got. Første ledd er av El og jø. Vi nevner Jø-vik, M-jø-sa, Jøa. Eljø har således vært «høyeste Gud» i likhet med Elju og Eljo. Vi vet at dette sted har vært et eldgammelt kultsentrum for Ull og Frøy: Den yngjande, frodige Ve i Jevsheim (Jessheim).

Fra det nye herrefolket i Norden, aserne og rekkerne eller Odinsdyrkerne stammer de senere vikinger. Med asainvasjonen fulgte store omveltninger i religion og kultur. Men noe av jotnenes ånd har likevel gått i arv til vikingene og er blitt et verdifullt ferment i Norrønafolkets videre historiske utvikling. I Edda-sangene finner vi midt i urskogen av fantastisk mytologi spor etter en renere religion og moral. Det er tradisjoner fra jotnene og deres israelittiske stamfedre.

Edda-mytologien i nytt lys

Under den historiske framstilling av folkevandringene og ved påvisningen av gudevigsling i nordiske navn har vi allerede måttet foreta enkelte streiftog inn på mytologiens enemerker. Men det står ennå igjen å gi en samlet oversikt over det nye syn på de mytiske skikkelser, hendinger og navn som har steget fram for oss under disse granskingene.

De norrøne gudekvad og gudefortellinger slik vi kjenner dem fra den eldre og yngre Edda, er skrevet ned langt ute i sagatiden på grunnlag av tradisjoner fra folkevandringstid og vikingetid. Stoffet er i hvert fall blitt formet i tiden etter det 4. århundre og stammer fra rekkerfolket eller asadyrkerne som kom til Norden under Odins førerskap. Den bitre kamp som de førte mot jotnene, har gitt mytene deres bestemte tendens og tone. Om dem alle gjelder det som står i Håvamål vers 164: De er kvedet «til magn (ære) for mannasøner (æserne), til ugagn for jotunsøner». Vi vil nå prøve å trenge bakom mytenes falske og partiske framstilling.

Den monoteistiske tro på El Jovin

som jotnene brakte med seg, og som de visstnok holdt fast ved gjennom århundrene, ble i folkevandringstiden omstøpt til et polyteistisk hedenskap. Asafolket hadde glemt troen på den ene sanne Gud, og nå satte de bilder av Odin, Tor, Frøy og Frøya inn i det hellige Ve. Dette hadde før vært utenkelig blant goterne (jfr. det Tacitus forteller). Da jotnene ble overvunnet og gikk opp i Odinsfolket, ble deres monoteisme utsatt for en omskapningsprosess, som vi kan få et blikk inn i når vi undersøker Edda-mytene nærmere.

P. A. Munch hevder at de nordiske gudenavn kan føres tilbake til et felles opphav. Han viser til det alminnelige religionshistoriske fenomen at en gud kan spaltes i to, en mannlig og en kvinnelig gud, slik som i den østerlandske skapnings- og avlegudskultus. Som eksempler på slike gudepar nevner vi Atta (= far) og Kybele eller Magna Mater (= den store mor), Baal og Astarte, Apollon og Diana, Jupiter og Juno. De representerer alle avlekraften som føder nytt liv, våren i naturen eller barnet. Av frukbarhetskulten oppstår således treenighetslærer: far, mor og barn, f. eks. Osiris, Isis og sønnen Horus.

Mange av de norrøne guder er oppstått ved at ulike navn på den ene sanne Gud senere er blitt oppfattet som selvstendige guddomsvesener. At de gamle gotiske stammer hadde flere navn for Gud er ikke noe bevis for polyteisme. Det samme hadde jo israelittene. Bibelgranskernes sondring mellom Jahvisten og Eloisten viser at noen fortrinnsvis sa Jahve, andre Elohim. Hos goterne har spaltingen fortsatt, i de forskjellige stammene brukte de ulike varianter og avledninger av disse hovednemningene. Først med rekkerfolkets invasjon i Norden er de gjort til selvstendige guder i en polyteistisk mytologi.

Av fiendskap mot jotner og vaner har det nye herskerfolk degradert deres høye og hellige Gud og forfalsket hans bilde til det ugjenkjennelige. Andre gudeskikkelser er oppstått ved at tilnavn som betegner forskjellige egenskaper ved den ene Gud er blitt personifisert som selvstendige makter. Slik gikk det til at jotunguden i ymse skikkelser og med ulike navn ble tatt opp i asamytologien. Denne teori får vi bekreftet når vi ser hvor påfallende mange æser og åsynjer det er som sies å være av jotunætt.

En rekke mytiske navn er beint fram avledet av El, Eljon, Elohim og Jahve. En norrøn form for El er Ullr. Ham hører vi lite om i de skriftlige kildene. Snorre nevner ham bare som gud for vinteridrett og bueskyting. Men stedsnavngranskingen viser at han må ha vært mye dyrket i eldre tid. Vi forklarer forholdet slik: Da Odins-folket kom til snølandet her nord, måtte de under striden med jotnene tilegne seg ferdighet i å gå på ski. Derfor beholdt de El eller Ullr som gud for denne idretten. De skythiske aser kunne også ære jotunguden som bueskytter, men ellers prøvde de å redusere ham mest mulig.

I enda mer forvansket skikkelse, men med mindre endring i navnet, møter vi El igjen i dødsrikets dystre herskerinne, Hel. Hun er av jotunætt, og hennes rike ligger mot nord, avstengt fra mannheimen. Mytenes nifse skildring av Helheimen eller Helvite kan vel dels bero på arv fra gamle forestillinger om dødsri-

ket. For grekerne var livet i Hades et blekt skyggeliv, og liknende tanker hadde israelittene om Sjeol. Men det bilde vi har fått overlevert av Hel, skyldes sikkert også grov asapropaganda. Her er jotunguden El degradert til en kvinne og gjort så skremmende som vel mulig. Likevel holdt folk fast ved at alminnelige døde gikk til Hel (El); det var bare herrefolkets krigerkaste som etter døden ble samlet hos Odin i Valhall. Selve navnet Hel har kanskje sammenheng med Eljon; dativformen Helju i gammelnorsk og den senere middelalderske form Eljudne synes å tyde på det.

To av Odins «sendebud» eller tjenere i Åsgard var Fjotle og Tjalve. Disse to navn på «høgste Gud» fra Jotun- og eliveonstiden i norden har æserne degradert til tjenere-sendebud.

Fjotle er det samme som Fader Jotle, dvs. Fa-Jot-Ele. Tjalve er det samme som Ty-Ja-Elve, dvs. Ty (gud) Jave-El. Både Fjotle og Tjalve har opphavelig vært navn på allheimsdrotten: Jot-Ele og Jave-El.

Den norrøne mytologi har også bevart minnet om det israelittiske gudsnavn Elohim. Hos jotnene var Elohim Allheimsdrotten, som himernes stamme nevnte seg etter, og som de vigslet heimgården til. I asatroen er han — med fordreiing av navnet — blitt til Heimdal, den kvite ås, som han også kalles. Han ble framleis sett på som selve himmelguden med bolig i Himinbjorg. Også Odinsdyrkerne æret ham som en særskilt stor og hellig gud, men de vedgikk at han opprinnelig stammet fra jotnene, «født av 9 jotunmøyer». Luren Gjallarhorn som Heimdal blåser i, torde nok ha sammenheng med de basunene som ble brukt i israelittenes kultus. Heimdal er visstnok blitt indentifisert med Rig som omtales i Rigsthula. Navnet Rig kan han bære fordi han nå også er blitt rekkerfolkets gud.

El eller Elo finnes ellers igjen i forskjellige sammensatte mytiske navn, særlig i forbindelse med ord av roten Jahve (Jovin), både jev og ve (vin) som vi kjenner så godt fra navnekulturen før. Først må da understrekes at ordet Ve, som brukes om tempel og loven og andre ting som er helliget til guddommen, også opptrer som gudenavn både i den eldre og yngre Edda. Dels er det fellesnavn (vear — guder), dels egennavn for en enkelt av æserne. Vi møter ham som bror til Odin i triniteten Odin, Vile og Ve. Vile er sammensatt både av Ve (Vi) og El, den samme komposisjon som foreligger i Elive, bare med grunnfaktorene i omvendt orden. Elive er et navn vi har sluttet oss til ut fra stammenavnet Elivioner. Men en paralellform finnes bevitnet i Ullin (El-vin), en mystisk dublett til Ullr som således lett lar seg forklare. En omskrivning for Heimdal er Vindle, som sannsynligvis rommer de samme elementer (Vin-el). Mon ikke navnet Ving-Tor i Trymskvida også lar seg forklare som en sammensetning med Vin? Sammensettinga av navn som f.eks. Torvestad, Torjus, Torkel, Toril, Torvald og dansk Torslev (Tors-Ele-Ve) viser at Tor ble knyttet sammen med både El, Ju, Ve, og Lo, og det ligger derfor nær å anta at tordenguden er indentisk med El-Jave. Endelig må nevnes at steder i gudenes verden likeså vel som som i mannheim ble vigslet med det hellige ve eller vin. Åsynjenes hellige sal

heter Vingolv, og to av elvene heter Vin og Vina.

Flere mytiske navn har som første ledd gudsnavnet Elo, forkortet til Lo likesom i gårdsnavnene. Åsynjen Lovn, en av kjærlighetsgudinnene, er ingen annen enn Elo-vin i kvinneskikkelse. Den treenighet som skapte menneskene og som ifølge den yngre Edda heter Odin, Vile og Ve, kalles i Voluspå Odin, Høne og Lodur. Lodur og Ve er altså identiske liksom Elohim og Jahve. Andre ganger nevnes Odin, Høne og Loke sammen. Det kunne tyde på at endog Loke er et annet navn for det hellige Ve. Men hvem kan vel tro at jotnen Loke med det fule og sataniske vesen som myten gir så grove skildringer av, har noe som helst med El Jahve å gjøre?

Undersøker vi de skiftende former av navnet Loke, kommer vi til merkelige resultater. I den norske Torsvisa, en bearbeidelse av Trymskvida i folkevisestil, kalles han Lokje, og i en svensk utgave av samme visa Locke, Lewe eller Loye. Derav slutter vi at opphavet til navnet er Elo-jev. Det er med andre ord selve El Jahve som i Loke-myten mer enn noensinne er blitt svertet av løgnpropagandaen. Om ham forteller mannasønnene de groveste historier «til ugagn for jotunsøner». en gang — fortelles det — skapte han seg om til ei merr og drev utukt med hesten Svadilfare; avkommet var Sleipne, Odins raske hest med de 8 føtter. En slik grotesk fantasi forteller noe om det folket som skapte denne «hetspropaganda», som våget å gjøre den høyeste Gud om til en Satan.

Til gudenavnene på Lo hører Lorride, som er en omskrivning for Tor. Det består av Elo og rid (strid); tordenguden er jo tillike en stridsgud. Navnet Tor henger sammen med torden og er saktens et onomatopoietikon. Men det er nokså underlig å tenke på at loven som ble gitt Israel av torden- og krigsguden Jahve på hebraisk heter Thora. Vi har før nevnt at lynstrålen (ljon) er avledet av Eljon. At tordenguden har noe med El og Elo å gjøre, fremgår av personnavn som Torkel og Ragnar Lodbrokr, dvs. tordenguden Elo som bråker. På liknende vis forklarer vi løftets gud Brage som avledning av Bra-jev (den brakende Jev).

Brage og Lokje (Elo-jev) er ikke de eneste navn i mytologien som rommer den hellige stavelsen jev. Frøya kaller seg med forskjellige nemninger, bl. a. Gjevn (Gefn) som kommer av Jev-vin. En annen av åsynjene heter Gjevjon (Gefion), et bindenavn med grunnfaktorene jev og jon. Også her foreligger en degradering av den høyeste Gud.

Det spørs om ikke også utviklingen av disar-dyrkelsen og disartingene, som en tid hadde stor popularitet i Norden, må sees i sammenheng med invasjonen av aserne eller Odins-dyrkerne. Diserne er likesom Gevjon og Frøya (Frøy-jav) fruktbarhetsgudinner. De er oppstått ved en degradering av de gamle stammeguder som representerte den høyeste Gud. Både høvdingættene (konjevs-ættene) og almuen holdt fast ved denne fruktbarhetskultusen. Det er meget forståelig når vi tenker på den betydning moren har i menneskelivet, og den rolle som Magna Mater (den store mor) har spilt i østerlandske fruktbarhetsmyter og treenighetsdogmer. Ordet dis må være avledet av diar, som betydde guder (jfr. Diavs, Dios, deus). Navnet er

eldre i Norden enn den såkalte folkevandringstid, Odins tid. det ser vi av at dis opptrer i vin-navn, f. eks. Disen.

Også Moder Jord ble tilbedt som nordisk fruktbarhetsgudinne. Men navnet Jord er sikkert sprunget fram av en eldre navneform for den høyeste Gud, en sideform til Jo eller Jon.

Som nevnt er flere av asatroens guder oppstått ved at tilnavn på Allheimsdrotten er blitt skilt ut og personifisert. Det er tilfelle med Høne som betyr den høyeste. Forsete heter en ås som er gud for lov og rettferd, og som holder dom i salen Glitne. Men egentlig er Forsete et predikat til goternes ene, sanne Gud, «han som sitter i dommersetet».

Av særlig interesse her er vaneguden Frøy. Han var den gjæve gud for fruktbarhet og grøde, og var meget dyrket både blant sviar og nordmenn, som stedsnavngranskingen tydelig viser. I Sverige var han hovedguden før Sige-Odin kom, og Uppsala var et viktig kultsted. Det er lærerikt å undersøke de forskjellige navn som ble brukt om Frøy. Særlig blant sviarne ble han kalt Yngve eller Ing og Yngvefrøy eller Ingunarføy. Dessuten forekommer Frøyjun. Foruten de mange stedsnavn som direkte minner om Frøy (Frøyshov, Frøysland osv.), har visstnok det eldgamle norske kultsted Skiringssal vært viet til den samme fruktbarhetsgud. G. Storm mente at Skiring er et navn på Frøy. Vi husker at Frøys tjener het Skirne. Sophus Bugge antar at Skiring er sammensatt av skir (klar) og Ing eller Yng (som i Yngve).

Men hva betyr så Yng? I samband med fruktbarhetskulten må det bety «den yngjande», den som får livet til å gro. Frøy er heller ikke noe egentlig gudenavn, men en titel. Det betyr enten Herren (jfr. gotisk frauja) eller den som gjør frodig og fruktbart. Det som da blir stående igjen som selve grunnstammen i gudenavnet Yngvefrøy er det hellige Ve. Både skir (strålende), yng og frøy er predikater til den ene, sanne Gud Jahve, som etter goternes gamle tro også sørget for øiv og avling. Navnene Ing(j)unarfrøy og Frøy-jun viser at grunnstammen også kan være Jon, som er likeverdig med Ve. Frøy bodde i Alvheim; det viser at han fra først av var alvenes og elivionenes gud.

Når vaneguden Frøy kunne få en slik anseelse blant Odindyrkerne, skyldes det at de trengte ham som frukbarhetsgud. Religionshistorien viser at den slags kultus er meget seiglivet. Vi vet at israelittene etter innvandringen i Kanaan var svært tilbøyelig til å overta kanaittenes Baal-dyrking sammen med helgstedene. En liknende religiøs konservatisme, knyttet til jordbruket, var grunnen til at Frøy ble opptatt blant æserne. Dette gjenspeiler mytene slik: Da æser og vaner sluttet fred, gav vanerne Njord, far til Frøy, som gissel, og siden ble han regnet med blant æserne. Njord bodde like ved sjøen i Noa-tun, som betyr skipstun, og går tilbake til israelittiske tradisjoner om «skipperen» Noa. Men den egentlige havgud var Æge. Navnet minner om de hellenske achaier (achijawa); sjømannskapet stod høyt blant de stammene som Egeerhavet er oppkalt etter. Ægekultusen er helst kommet nordover med Troja-æserne. Sjeldnere ble havguden kalt Hle, og en av hans tjenere het Elde; begge navn har sammenheng med den høye El.

Da Israels 10 stammer ble bortført til Assyria og Media, var Baal-dyrkingen, tross profetenes kamp mot den, ikke helt utryddet av Jahvefolket. Deres etterkommere i skythia har, som rimelig er igjen falt tilbake til kanaanittisk fruktbarhetskultus. Da Odins-dyrkerne hadde slått seg ned i Norden, tilba de en mild og fager sønn av Odin som het Balder. Baldersmyten, den mest omstridte i hele den norrøne mytologi, er sikkert i vikingetiden blitt foredlet ved kristen påvirkning. Men ingen ting ligger nærmere å anta enn at Balder opprinnelig er den samme som Baal. Det semittiske ord Baal (assyrisk Bel) betyr herre, og nøyaktig samme betydning har det angelsaksiske bealdor. Denne teori bekreftes av G. Neckels syn på Balder: «Han går tilbake på en orientalsk fruktbarhetsgud som hører hjemme innenfor det samme religionshistoriske miljø som kristendommen.» Baals navn er bevart i norske stedsnavn som Balberg, Balsfjord, Balestrand og i personnavn som kong Bele i Sogn.

I Israel kunne forøvrig titelen Baal brukes også om Herren Jahve. Jotnen Belje, som frøy skal ha kjempet mot, kan muligens føres tilbake til Bel Jev (Baal Jahve). En annen jotun som er en grov forkledning av den sanne Gud, er Hyme, som tor besøkte, etter det Hymeskvida forteller. Navnet minner om -him i Elohim. videre merker vi at oksesymbolet spiller en stor rolle i denne fortellingen, og hymes største okse heter Himinhrjotr. Beslektet med navnet Hyme er Yme, den veldige jotungud i Elivågar, som var opphavet til alt liv (skaperen Elohim).

Også heltesagnene i Edda vitner om hvordan seierherrene i folkevandringstidens kamper skrev historien til ære for Odins-sønnene og til æremink for jotnene. Tydeligst ser en det i kvadene om Sigurd og Fåvne. Sigurds mor, Hjørdis var datter av kong Øilime. Navnet henger åpenbart sammen med Elim eller Elohim, og kongen var følgelig av jotunætt. Det samme var nok tilfelle med Lyngve (vin-navn), Hundings sønn, som fridde til Hjordis. Men den som fikk Hjordis, var Odins-ætlingen Sigmund. Deres sønn var Sigurd, som drepte Fåvne. Etter heltesagnene slik vi har dem i Edda, har Fåvne forbindelse med rekkerfolket; han var bror av Regin, som var hos kong Hjalprek. I virkeligheten kan navnet fåvne avledes av Fa-vin (Far Jovin). Det er en representant for selve jotunguden Sigurd kjemper mot. Men i sagnene er ofte personene og slektskaps forholdet mellom dem i tidens løp blitt misforstått og forvansket.

For å tyde sin lagnad søkte Sigurd råd hos Gripe, sønn av Øilime; han er som jotner flest vis og framsynt. Men når det fortelles at Gripe egget Sigurd til å drepe Fåvne, er det vel det vi kaller asapropaganda. Våpendyktigheten og vidundersverdet Gram som hjalp Sigurd i striden, er arv fra rekkerfolket. Likeens hans røveratferd da han angrep Fåvne sakløs, gav han banehogg, ranet alt gullet og av mistenksomhet drepte sin hjelper Regin. Fuglemålet som rådde han til denne udåden, kom nok fra hans egen barm.

Men slike ugjerninger og nidingsdåder har «germanerne» framstilt som heltebragder både i folkevandringstiden og i våre dagers nazipropaganda. Sigurd Fåvnesbane ble helten over alle

helter. For å unnskylde ugjeringene hans diktet de alskens ondt om jotnene, som beskyldes for å være fule og onde, i virkeligheten var fredsæle, kloke og framsynte. Derimot bør «helten» Sigurd (Sigfried) i nordmenns bevissthet degraderes til den kjeltringen han var.

Odins-ætlingenes fiendskap mot Fåvne, representanten for jotunguden Fa-vin, henger på en merkelig måte igjen i norsk språkbruk. Når den onde selv meget alminnelig kalles Faen (Fanden), er det Fåvnes eller Fa-vins navn som nevnes; roten -vin er blitt til -en, liksom i gårdsnavnene Frøen, Breien osv. I nedertysk het det fanjen og fannen. Også i annen satanisk forkledning er jotungudens navn bevart i norsk språk inntil denne dag. Ordet Jevel (Djevel) er i virkeligheten det samme som Jahve Elohim (Jev-el); jotnenes fiender har gjort deres gud til en demonisk makt. Utviklingen er presis den samme som når jødene gjorde Beelsebub, navnet på en gud hos deres fiender filisterne, til et uttrykk for Satan, de onde ånders fyrste. (Markus 3,22). Ordet jevel er siden smeltet sammen med gammelnorsk djofull, som er kommet med kristendommen og er dannet av latin diabolus via angelsaksisk deoful. Men det eldste opphavet til jevel er Jev El, likesom navnet på den sataniske Lokje kan føres tilbake til Elo Jev. Mannsnamnet Floke minner om den tid da Loke var «høgste gud» — Fa-Loke, likeens en flokk (skaldekvad og krigsavdeling) og lokk, luka, lokke, klok, loge (eld).

Ikke bare i Edda, men helt fram til sagatiden kan en treffe navn på guddommer som minner om El Jev. Torgjerd Hølgabrud, som Håkon jarl ofret sønnen sin til under slaget i Hjørungavåg, var datter av Hølge, og Hølge var en skytsånd for Hålogaland — den høye Loges (Elojevs) land. Der nord holdt antakelig dyrkingen av jotunguden seg lengst. Fra en av Konjevs-ættene der stammet Håkon jarl; at han henfalt til en av sine fedres synder, Molok-kultusen, er ikke noe bevis mot denne antakelse. Navnet på Håløyg-guden Hølge tyder vi — med støtte i bygdemålsuttalen Hølje eller Helje — som den høye El-Jev.

Striden mellom aser og goter finner en gjenklang av i nordisk mytologi — f.eks. kampen mellom asaguder og jotnerne. Snorres beretning om den langvarige krig mellom aser og vaner (Ve-dyrkere) skal også nevnes. Det var goterne og alle de tidligst innvandrede stammer av gotisk ætt, der kom til norden i ca. år 600 f.Kr. til ca. 300 år etter Kr., som satte navn på landskap og gårder i denne landnåmstiden. Og disse navn har holdt seg så å si uforandret til i dag! Vi har nevnt mange eksempler på El-Lo-Him-navn, samt Ja-, Jo-, Ju-, Jø-navn og Ve-, Vin-navn. En må derfor kunne hevde at disse hellige ordbrokker har sitt utspring fra den høghellige Elohim Jave, som var så hellig at ingen turde uttale hele navnet — i samsvar med både israelittiske og nordisk-mytiske tradisjoner. Elohim Jave var goternes legitimasjon eller guddommelige opphav!

Aserne, som kom fra østrussiske, skytiske stepper nord for Svartehavet og det Kaspiske Hav i årene fra 350 etter Kr., var et nytt eller flere nye tallrike og krigerske folk, med sterke islett av skytisk, «arisk», gotisk, sjamansk og

kassarisk kultur. Og det språket som disse folk kom til Norden med, ble senere det herskende, som folket selv, der de slo seg ned og undertrykte de tidligere mer fredelige gotiske (israelittiske) stammer.

Vi skal se på enkelte trekk av mytologisk og symbolsk kultisk art, som viser skilnaden.

Goterne, Eliveonerne, Juterne, Himerne, Ljonerne, Visi, Lovar-ætten osv. hadde monotheisme — altså en gud som de ofte nevnte seg etter, mens aserne dyrket flere guder. de forskjellige gotiske stammer nevnte seg etter sin guds navn, som alle (eller de fleste) synes å ha sprunget ut av opphavelig israelittiske — Elohim Jave.

Aserne derimot dyrket som høyeste gud den enøyde Odin, men de opptok etter hvert de overvunne gotiske stammers gudenevninger, som sammen med Odin ble til «asgards 12 guder». Vi skal merke oss at mange av de gamle gotiske guder (stammenes gudenavn) ble av aserne «degradert» enten til tjenere eller kvinnelige gudegestalter i Asgard. Og selv om noen av dem, som Heimdal og Yng-Ve-Frøy, nærmest var sideordnet, sto de dog alle under Odin. Enkelte, som Hel og Loke, fikk sataniske trekk i asernes mytologi.

Etter asernes invasjon ble de senere herskende ætter i Norden vikingene — Odins dyrkere. Men like ned til kampen mellom kong Alfarin som bodde i Alvarheim (Østfold) ved munningen av Glåma, og kong Sigurd Ring, som hadde sitt tilhold i indre Oslofjord og Romerike, merker en den hatefulle strid mellom Yngves ætt og Odins ætt.

Ved utløpet av Glåma finner en storgarden Elingård. Kanskje var denne Alfarins kongsgård? Hans sønner falt i et slag mot kong Ring og Ragnar Lodbråkr ved Skiringssal.

Kong Sigurd Ring, som hadde overvunnet de gamle gotiske Yng-Ve-dyrkere i indre Oslofjorden, Ringerike og Romerike, var blitt som en overkonge i Viken. Han førte krig mot alle goter. I Bråvallaslaget vant han, sammen med Svea-kongen, over den gotiske overkongen, som bodde i Leidra på Sjælland: Harald Hildetand.

En kan se dette Bråvallaslaget som et oppgjør mellom goternes ætt på den ene side og asernes ætt på den andre. De siste gikk av med seieren. Harald Hildetand falt og Sigurd Ring tok hans sete i Leidra til sitt framtidige faste tilholdssted. Men etter den dag ble Gotaland (Vester- og Öster-Götland) landskapsnavn. Riksnavnet ble Svetjod eller Sveaveldet. Men Göteborg med sin gamle festningshøyde, Göta Lejon, vitner om goternes tidligere maktstilling i Norden.

Etter Bråvallaslaget vendte Sigurd Ring seg mot sine motstandere i Alfarheim, der eliveonene eller alverne bodde. Han kom til Skiringssal — der det var stor blotfest — og brøt tingfreden, sier sagaen (ca. 730 e.Kr.).

I den siste store og avgjørende striden som sto mellom Yng-Ves ætt og Odins ætt, gikk det slik at Alfarinssønnene falt, men også kong Ring fikk banesår. Kong Ring hadde forlangt den fagre Alfarins-prinsessa til hustru, men fikk avslag.

Da Alvarheims-prinsessa fikk bud om at hennes brødre var falt og slaget tapt, tok hun gift og døde.

Kong Sigurd Rings bålferd, der han ble satt ombord i sitt brennende langskip med den avdøde prinsessa liggende foran seg i bakstevnen, ble den dramatiske avslutningen på denne kampen. Seil ble heist, og langskipet stevnet brennende ut over havet mot solnedgangen! Kong rings sønn — Ragnar Lodbråkr — og hans ætt, «Lodbråkar-sønir», ble fra nå av en tid de herskende i Danmark, Sørsverige og Viken. Ragnar-navnet stammer fra Odin, mens Lodbråkr tyder på at det er en sideform av Lodur eller Loride.

Saxo Grammaticus' anførsel om at tilnavnet skyldes en «lodden bukse» som han måtte ta på seg i kampen mot Ormen i Uppsala, er neppe holdbart. At senere vitenskapsmenn har hevdet det samme, skyldes deres manglende kunnskaper om goternes gudenemninger.

Blodblandinga var nå blitt fullbyrdet, idet den høyeste Odins dyrker også hadde tilnavnet Lodbråkr: Den brakende Elo.

Vi har nå sett noen glimt av den religionshistoriske prosess som skapte Eddaenes vidtløftige mytologi. Med dette mener vi å ha funnet en nøkkel til en helt ny fortolkning av Edda-kvadene — uten at vi her kan fortsette kommenteringen i detalj.

En kunne etter denne framstilling vente at goternes tro på Allheimsdrotten måtte bli fullstendig overgrodd av polyteistisk hedenskap. Det er allikevel ting som tyder på at menn av konjevsættene hadde bevart noe av den gamle tro gjennom de stormfulle århundrer. Harald Hårfagre skal ha tilbedt Allheimsdrotten. Og i det profetisk inspirerte dikt Voluspå har vi et mektig vitnesbyrd om troen på Den Allmektige ovenfra, Han som rår for alt. Når mytologiens mange gudeskikkelser går under i Ragnarokk, skal han bestå, fordi han er selve Eljon, Jahve Elohim, han som var og som er.

Var goternes opprinnelige gudsnevning Elohim-Jave?

I sin bok: «Svenskarnas tro genom årtusenden» nevner fil. dr. Åke Ohlmarks enkelte gudsnevninger som synes å bestyrke den antagelse at goternes gudsnavn også har vært en sideform til Jave, nemlig Frøs-juvi. Og han nevner den bekjente ringen fra Pietrassa med innskriften Gutan-Iovi-Hailag.

På side 357 i den lærde avhandlingen skriver han etter sitat fra Snorre: om asernes innvandring under Odins ledelse, at disse kom med «språket hit nordover til Norge, Svitjod, Danmark, Saxland, og England, ti her finnes forna lands (orts) namn av hvilke en kan forstå at de var gitt på et annet språk enn det nå talede».

Språkskiftet, som foregikk i Norden i årene fra 400 til ca. 600 år e.Kr., er nokså kjent av språkforskerne.

Men hvilket språk var dette «førnordiske»? Om dette er der uenighet eller vitenskapen tier. Det «førnordiske» språk synes (for en stor del) å ha vært av semittisk eller iallfall av «østerlandsk» opprinnelse. En kan således nevne flertallsendelsen im — for eksempel olim(b), Jutim, Veem eller Veim, Njorem, Lom eller Loim, Elm og Alm (Alim) osv. Språkforskerne sier at disse endelser, em, um og im, kommer av Heim eller hem. Jeg mener at den

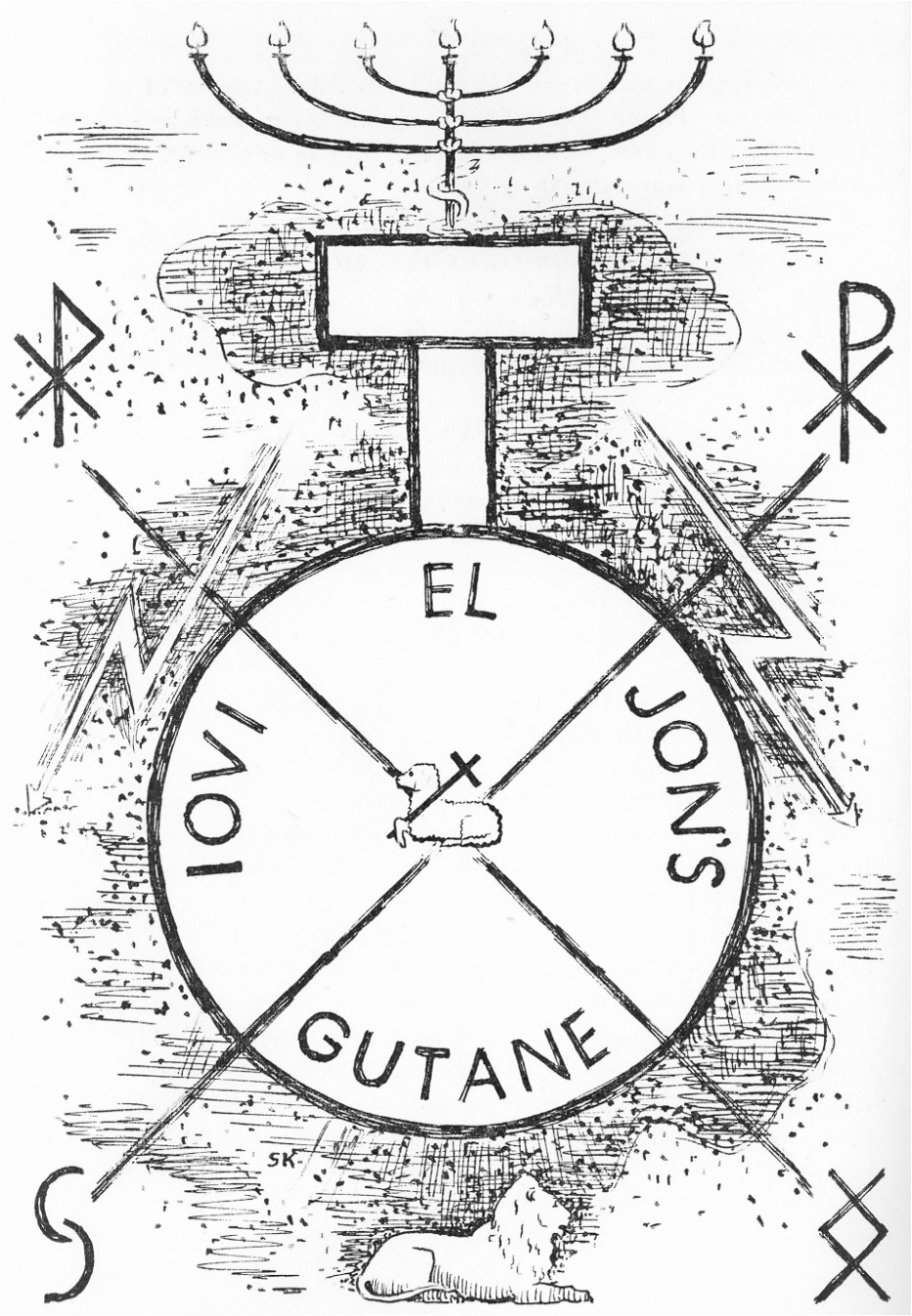

Hellige gotisk-nordiske symboler med det kristne «Agnus Dei» i sentrum, tegnet av Staale Kyllingstad

«østerlandske» flertallsendelsen som finnes i hebraisk og arameisk og i gudsnavnet Eloh-im, er opphavet. Dette hellige gudsnavn er naturlig, på vegen mot nord, blitt oppdelt i Elo-him, så meget mer som det i armæisk også uttales slik. Dette Him kan altså være opphavet til det svenske og norske him eller hem samt det danske hjem. olim skulle da bety: stedet hvor «ol-folket» bor eller har heme. Et navn som Veme får da sin forklaring Ve-heme, likeens Veum.

Elohim-Jave og sideformer som for eksempel Iovi gir oss da forklaring på: for det første: gudegestalten Ve, som forekommer i nordisk mytologi, for det annet: det gir forklaring på en rekke mytiske gudenevninger og «gudevigslede» landnåmsnavn fra før 400 år e.Kr.

El — med sideformer som som Elstr, als, elive, olve, Ølve, olov, ole, Ull osv.

Lo — med gudsnavn og navnord som Loke, Lovn, Lodur, Lord, Lodbråkr, Lojo, Lolland (av Lo-El-land), Lofoten, Lom.

Him — med avledede former som Hime, Hyme, Yme, Ime, Himingen, Himdal eller Heimdal, Himmerland osv.

Ja — med avledede former som Hjo (i Vestergötland i nærheten av Jönköping og Jun-bekk), Jon (Jevjon), Jan, Ljan, Jolabygd, Jul, Jol, Jylland (Jo-Elland), Jövin (herred i Sverige).

Ve — med sideformene Ven, Veen, Vin (Vinje), Venneren, Vi (Visby).

Ovenstående «hellige ordbrokker»: El-Lo-Him, Ja-Ve, kan således ha vært opphavet til en rekke «førnordiske» gudsnevninger og landnåmsnavn. Der finnes mange forskjellige varianter og sammensetninger som for eksempel Velo, Veel, love, Himel osv.

Kan det fastslåes at gudsnavnene — Elohim-Jave — er opphavet til disse og andre nordiske navnegåter, vil det bli en «hovednøkkel» for den mytologiske, filologiske og historiske granskingen.

Ved sammenlignende analyse av østerlandske og bibelske navn, finner en påfallende likhetspunkter.

Utsyn

Når vi prøver å leve oss inn i tradisjonene fra våre forfedre, får vi en kjensle av at det er levende virkelighet dette som folkehøgskolens menn kalte «norsk folkeånd». Folkeånden åpenbarer seg i norsk tanke og lynde, i lov og i kunst, men mest umiddelbart i norsk natur. Særlig når vårens gåtefulle livskrefter bryter på, kan en kjenne det på samme måte som dikteren: «Fedrenes ånder eg trudde det var som dansa og sukka». Og de gjeveste av våre fedre var de gotiske folk som bygde landet for 2–3 tusen år siden.

Ennå kan den norske folkeånd personifiseres i alvenes ættefar Dåin eller Dovre. Ennå kan han stå som norges gode landvette og symbolet på det beste i vår nasjonalitet. Men perspektivet vider seg ut når vi får syn for at Dåin er ingen ringere enn idealkongen i Israel, David. Fra jotnene fører linjen bakover til guds utvalte folk. Jotunånden er en arv fra det åndsliv som skapte «loven og profetene».

Det er mye som tyder på at jotnene var uvanlig kloke, fredsæle og lovsterke folk. I nær på 1000 år vokste det fram en human kultur knyttet til vin-, lo- og heimgårdene. dessverre har vi så alt for

få konkrete historiske opplysninger om denne bolken av vårt folks saga. Mye av jotunkulturen ble utslettet da de store folkevandringene satte inn. Tross bygdeborgene kunne de ikke greie å stanse invasjonen. Etter hvert ble det forlik og inngifte.

Etter denne folkevandringen utgjorde Odins-folket den krigerske overklasse. Men når det gjaldt visdom og syner, lov og rett, måtte æserne lære av jotnene, de var helt overlegne. De beholdt en åndelig lederstilling. Lovtradisjonen fra demhar preget Gula-, frosta- og Eidsivatingslov. Deres praktiske livsvisdom har vi et klart vitnesbyrd om i håvamål, som lærer en moral, et måtehold og en humanitet som ikke kan ha sin rot i asakultusen. og i Voluspå har jotnenes profetiske klarsyn fått et fullendt uttrykk. I det hele tatt kan nok seerevnen, som har vært så framtredende i norsk åndsliv, forklares som jotunarv.

selv den hedenske vikingtid i norden fikk et visst adelspreg ved innvirkning av jotunånden. Jamsides asaætlingenes barske krigermentalitet merker vi det gotiske innslag i vikingenes lovpraksis og samfunnsskipnad. Men sin største høyde nådde jotunånden ved møtet med det nye Israel, Kristkirken. Allerede i Voluspå er den kristne påvirkning tydelig merkbar. Men det store sedskifte inntrådte da vikingkulturen ble lagt inn under Kvite-Krists herredømme. Dermed var grunnen lagt til den merkelige sosiale og åndelige vekst som fant sted i sagatidens Norgesvelde. Syntesen av jotunånd og kristendom er den beste kulturskapende kraft i vårt folk.

Å påvise den sammenheng som stiller vårt folks historie i et så merkelig lys, har vært formålet med dette skrift. Vi har hatt interesse av å følge Israelsstammenes vandring mot nord og granske de navn på folk og steder som viser far etter dem. Særlig har vi hatt hjelp av den ledetråd at folk kalte seg med Guds navn. (Sammenlign Esaias, kap. 43, vers 6 og 7.)

Den undersøkelse av Norrønafolket i opphav og vandring som her er foretatt, er nærmest å anse som et grunnlag for videre detlajerte granskinger. Vi håper at unge, fordomsfrie vitenskapsmenn — arkeologer, historikere og språkforskere — vil ta opp de problemer som her venter på løsning, så vi etter hvert kan vinne dypere innsikt i våre forfedres liv.

Innhold:

S. 6....Innledning
S. 8....Bortføring av Israel
S. 11...Veimerker i navnekultur og mytologien
S. 15...Far etter israelittiske vandringer
S. 21...Aserne i Kaukasus
S. 25...Aser og guter blir til skyther (As-guza)
S. 29...Goterne og deres hellige runer
S. 31...Jotnene kommer til Norden
S. 35...Landet blir bygd. Opphavet til vin-navnene
S. 39...Gudevigsling i andre stedsnavn
S. 40...Det heraldiske løvemerket i Israel og i Norden
S. 45...Semittiske skriftminner i Norge
S. 47...Hva nåtidens språk har bevart
S. 50...Rakne Odin og Rekkerfolket
S. 54...Edda-mytologien i nytt lys
S. 62...Var goternes opprinnelige gudsnevning Elohim-Jave?
S. 64...Utsyn

---

2. opplag
Eget forlag — Hønefoss 1949